

บทที่ 4

ผลการวิจัยและอภิปรายผล

ผลการวิจัยและอภิปรายผลได้แบ่งออกเป็น 7 ส่วนคือ 1) ลักษณะพื้นฐานบางประการด้านเศรษฐกิจสังคม 2) สภาพการผลิตเมล็ดพันธุ์ถั่วลิสงของเกษตรกร 3) ปัญหาอุปสรรคในการผลิตเมล็ดพันธุ์ถั่วลิสงของเกษตรกร 4) สภาพการได้รับการส่งเสริมการผลิตเมล็ดพันธุ์ จากศูนย์ขยายพันธุ์พืช 5) ระดับความต้องการของเกษตรกรต่อการส่งเสริมการผลิตเมล็ดพันธุ์ 6) เปรียบเทียบระดับความต้องการของเกษตรกรต่อการส่งเสริมการผลิตเมล็ดพันธุ์ และ 7) ผลการทดสอบสมมติฐาน ซึ่งรายละเอียดผลการวิจัยในแต่ละส่วนมีดังต่อไปนี้

4.1 ลักษณะพื้นฐานของเกษตรกร

4.1.1 ลักษณะพื้นฐานทางด้านสังคมของเกษตรกร

ลักษณะพื้นฐานด้านสังคมบางประการของเกษตรกร ได้แก่ เพศ อายุระดับการศึกษา อาชีพหลัก อาชีพรอง จำนวนสมาชิกในครัวเรือน สถานภาพในปัจจุบันของสมาชิก สิ่งจูงใจที่ทำให้เข้าร่วมโครงการ การร่วมผลิตเมล็ดพันธุ์ และแนวโน้มในการผลิตเมล็ดพันธุ์ ผลการวิจัยสามารถแยกอธิบายแต่ละประเด็นได้ดังนี้ (ตารางที่ 4.1)

(1) **เพศ** เกษตรกรผู้จัดทำแปลงขยายพันธุ์ส่วนมากคือร้อยละ 60.1 เป็นชาย โดยมีเกษตรกรที่เป็นหญิง ร้อยละ 39.9

(2) **อายุ** เกษตรกรผู้จัดทำแปลงขยายพันธุ์ ที่มีอายุ 36-45 ปี และ 46-55 ปี ที่มีจำนวนร้อยละ 32.4 เท่ากัน และร้อยละ 24.4 มีอายุ ไม่เกิน 35 ปี ส่วนที่เหลือคือร้อยละ 10.8 เกษตรกรมีอายุ 56 ปีขึ้นไป อายุเฉลี่ยของเกษตรกรเท่ากับ 43.1 ปี

(3) **ระดับการศึกษา** เกษตรกรผู้จัดทำแปลงขยายพันธุ์ส่วนใหญ่คือร้อยละ 77.0 จบการศึกษาระดับชั้นประถมศึกษาปีที่ 4 ที่เหลือร้อยละ 16.2 3.4 และ 2.7 จบการศึกษาระดับชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 และชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 5 ตามลำดับ และมีเกษตรกรที่มีการศึกษาดำรงชั้นประถมศึกษาปีที่ 4 ร้อยละ 0.7

(4) **อาชีพหลัก** เกษตรกรผู้จัดทำแปลงขยายพันธุ์ส่วนใหญ่คือร้อยละ 85.1 มีอาชีพหลักคือการทำนา เกษตรกรเพียงร้อยละ 8.8 มีอาชีพหลักทำไร่ และร้อยละ 2.0 มีอาชีพหลักในการค้าขาย ส่วนที่เหลือร้อยละ 4.1 เป็นผู้ใหญ่บ้านและผู้นำในหมู่บ้าน

(5) **อาชีพพรอง** เกษตรกรมีอาชีพพรอง ในการทำไร่กับรับจ้างทั่วไป มากที่สุดคือ ร้อยละ 42.6 เกษตรกรร้อยละ 18.2 ทำไร่กับทำสวน ร้อยละ 12.2 เท่ากัน ทำไร่กับเลี้ยงสัตว์ และทำไร่อย่างเดียว ส่วนที่เหลือร้อยละ 7.4 เท่ากัน ประกอบอาชีพพรองอื่น ๆ ได้แก่ ทำไร่กับทำนา และทำไร่กับค้าขาย

(6) **จำนวนสมาชิกในครัวเรือน** เกษตรกรมากกว่าครึ่งคือร้อยละ 59.5 มีจำนวนสมาชิกในครัวเรือน 4-5 คน ที่เหลือร้อยละ 30.4 และ 10.1 มีจำนวนสมาชิกในครัวเรือน 6 คนขึ้นไป และจำนวนสมาชิกในครัวเรือนไม่เกิน 3 คน ตามลำดับ จำนวนสมาชิกในครัวเรือนเฉลี่ยประมาณ 5 คน

(7) **สถานภาพในปัจจุบันของสมาชิก** เกษตรกรส่วนใหญ่คือร้อยละ 84.5 มีสถานภาพเป็นสมาชิกกลุ่มผู้ผลิตเมล็ดพันธุ์ และส่วนที่เหลือร้อยละ 15.5 มีสถานภาพเป็นกรรมการ หรือผู้นำกลุ่มผู้ผลิตเมล็ดพันธุ์

(8) **สิ่งจูงใจที่ทำให้เข้าร่วมโครงการผลิตเมล็ดพันธุ์** เกษตรกรร้อยละ 33.2 เข้าร่วมโครงการโดยเจ้าหน้าที่แนะนำ รองลงมาคือร้อยละ 30.4 เข้าร่วมโครงการโดยทราบว่ามียาได้ดี เกษตรกรร้อยละ 14.8 เข้าร่วมโครงการโดยเพื่อนบ้านแนะนำ ร้อยละ 14.8 ทราบว่ามียาได้ดีกับเจ้าหน้าที่แนะนำ ส่วนที่เหลือร้อยละ 4.1 และ 2.7 เข้าร่วมโครงการโดยไม่มีอะไรทำดีกว่านี้ และมีรายได้ดีกับเพื่อนบ้านแนะนำตามลำดับ โดยเกษตรกรจะเข้าร่วมโครงการโดยคิดว่าทำให้มียาได้ดี ผนวกกับได้รับการสนับสนุนจากเจ้าหน้าที่ จึงทำให้มีแรงจูงใจให้เข้าร่วมโครงการ

(9) **การร่วมผลิตเมล็ดพันธุ์ของเกษตรกร** เกษตรกรส่วนใหญ่คือร้อยละ 82.4 ร่วมผลิตเมล็ดพันธุ์เป็นประจำทุกปี และที่เหลือ ร้อยละ 17.6 ร่วมผลิตเมล็ดพันธุ์ปีเว้นปี

(10) **แนวโน้มในการผลิตเมล็ดพันธุ์** เกษตรกรร้อยละ 39.8 จะผลิตเมล็ดพันธุ์ต่อไปใช้พื้นที่เท่าเดิม รองลงมาคือร้อยละ 23.0 จะผลิตต่อไป และขยายพื้นที่เพิ่มขึ้นมีเกษตรกรร้อยละ 20.3 หยุดผลิตชั่วคราว ส่วนที่เหลือร้อยละ 12.2 และ 4.7 จะผลิตต่อไปลดพื้นที่ลง และไม่ผลิตต่อไปอีก ตามลำดับ ถ้าพิจารณาโดยส่วนรวมแล้วจะมีเกษตรกรส่วนหนึ่งประมาณร้อยละ 37.2 จะไม่เข้าร่วมโครงการต่อและลดพื้นที่ลงอาจเนื่องมาจากในฤดูกาลที่ผ่านมาได้ผลผลิตต่อไร่ต่ำ ได้ราคาจำหน่ายไม่แตกต่างจากราคาท้องตลาด จึงเป็นเหตุไม่จูงใจให้ผลิตต่อไป หรืออาจจะเนื่องมาจากสาเหตุขาดการติดตามสถานการณ์และแก้ไขปัญหาที่ต่อเนื่องของเจ้าหน้าที่ควบคุมแปลงขยายพันธุ์

ตารางที่ 4.1 ลักษณะพื้นฐานด้านสังคมบางประการของเกษตรกร

พื้นฐานด้านสังคมของเกษตรกร	จำนวน	ร้อยละ
(N=148)		
1. เพศ		
ชาย	89	60.1
หญิง	59	39.9
2. อายุ		
ไม่เกิน 35 ปี	36	24.4
36-45 ปี	48	32.4
46-55 ปี	48	32.4
56 ปีขึ้นไป	16	10.8
อายุเฉลี่ย 43.1 ปี อายุมากที่สุด 68 ปีอายุน้อยที่สุด 20 ปี		
3. ระดับการศึกษา		
ต่ำกว่า ประถมปีที่ 4	1	0.7
ชั้นประถมศึกษาปีที่ 4	114	77.0
ชั้นประถมศึกษาปีที่ 6	24	16.2
ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3	5	3.4
ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 5 ขึ้นไป	4	2.7
4. อาชีพหลัก		
ทำนา	126	85.1
ทำไร่	13	8.8
ค้าขาย	3	2.0
อื่นๆ (ผู้ใหญ่บ้าน)	6	4.1
5. อาชีพรอง		
ทำไร่กับรับจ้างทั่วไป	63	42.6
ทำไร่กับทำสวน	27	18.2
ทำไร่กับเลี้ยงสัตว์	18	12.2
ทำไร่	18	12.2
ทำไร่กับทำนา	11	7.4
อื่นๆ(ทำไร่กับค้าขาย)	11	7.4

ตารางที่ 4.1 ลักษณะด้านพื้นฐานด้านสังคมบางประการของเกษตรกร (ต่อ)

พื้นฐานด้านสังคมของเกษตรกร	จำนวน	ร้อยละ
(N=148)		
6. จำนวนสมาชิกในครัวเรือน		
ไม่เกิน 3 คน	15	10.1
4 - 5 คน	88	59.5
6 คนขึ้นไป	45	30.4
จำนวนสมาชิก เฉลี่ย 4.9 คน มากที่สุด 8 คน น้อยที่สุด 2 คน		
7. สถานภาพปัจจุบันของสมาชิกในกลุ่มผู้ผลิตเมล็ดพันธุ์		
กรรมการกลุ่มผู้ผลิตเมล็ดพันธุ์	23	15.5
สมาชิกกลุ่ม	125	84.5
8. สิ่งจูงใจที่ทำให้เข้าร่วมโครงการฯ		
ทราบว่ามีรายได้ดี	45	30.4
เพื่อนบ้านแนะนำ	22	14.8
เจ้าหน้าที่แนะนำ	49	33.2
รายได้ดีและเจ้าหน้าที่แนะนำ	22	14.8
มีรายได้ดีและเพื่อนบ้านแนะนำ	4	2.7
อื่นๆ (ไม่มีอะไรทำที่ดีกว่านี้)	6	4.1
9. การร่วมผลิตเมล็ดพันธุ์		
เป็นประจำทุกปี	122	82.4
ปีเว้นปี	26	17.6
10. แนวโน้มในการผลิตเมล็ดพันธุ์ในครั้งต่อไป		
จะผลิตต่อไป พื้นที่เท่าเดิม	59	39.8
จะผลิตต่อไป ขยายพื้นที่เพิ่ม	34	23.0
จะผลิตต่อไป ลดพื้นที่ลง	18	12.2
ยกเลิกไม่ผลิตต่อไป	7	4.7
หยุดผลิตชั่วคราว	30	20.3

4.1.2 ลักษณะพื้นฐานเศรษฐกิจบางประการของเกษตรกร

ลักษณะพื้นฐานด้านเศรษฐกิจบางประการของเกษตรกร ได้แก่ พื้นที่ถือครองทางการเกษตร สิทธิถือครองพื้นที่ทางการเกษตร จำนวนแรงงานภาคเกษตร รายได้เฉลี่ยต่อปี การกู้เงินและหนี้สินของเกษตรกร จำนวนเงินกู้ และแหล่งเงินกู้ (ตารางที่ 4.2)

(1) **พื้นที่ถือครองทางการเกษตร** เกษตรกรเกือบครึ่งคือร้อยละ 49.3 มีพื้นที่ถือครองทางการเกษตร 11-20 ไร่ และร้อยละ 16.9 มีพื้นที่ถือครองทางการเกษตร 21-30 ไร่ ส่วนที่เหลือร้อยละ 14.2 10.8 และ 8.8 มีพื้นที่ถือครองทางการเกษตร ไม่เกิน 10 ไร่ 31-40 ไร่ และ 41 ไร่ขึ้นไปตามลำดับ พื้นที่ถือครองทางการเกษตรเฉลี่ย 22.9 ไร่

(2) **สิทธิการถือครองพื้นที่ทางการเกษตร** เกษตรกรส่วนมากคือร้อยละ 72.3 มีพื้นที่เป็นของตนเอง ร้อยละ 16.9 ยังไม่แบ่งมรดก ส่วนที่เหลือร้อยละ 6.1 และ 4.7 เป็นของตนเองบางส่วนเช่าบางส่วน และใช้ที่ดินโดยไม่เสียค่าเช่า ตามลำดับ

(3) **จำนวนแรงงานภาคเกษตร** เกษตรกรกว่าครึ่งคือร้อยละ 45.9 มีจำนวนแรงงานภาคเกษตร ไม่เกิน 2 คน รองลงมาร้อยละ 39.2 มีจำนวนแรงงานเกษตร 3-4 คน ที่เหลือร้อยละ 14.9 มีจำนวนแรงงานเกษตร 5 คนขึ้นไป โดยเฉลี่ยประมาณ 3 คน

(4) **รายได้เฉลี่ยต่อปี** เกษตรกรร้อยละ 44.6 มีรายได้เฉลี่ยต่อปีไม่เกิน 30,000 บาท รองลงมากคือร้อยละ 36.5 มีรายได้เฉลี่ยต่อปี 30,001-50,000 บาท ส่วนที่เหลือร้อยละ 11.5 และ 7.4 มีรายได้เฉลี่ยต่อปี 50,001-70,000 บาท และรายได้ 70,001 บาทขึ้นไปตามลำดับ เกษตรกรมีรายได้เฉลี่ยต่อปีโดยเฉลี่ย 38,262.60 บาท

(5) **การกู้เงิน** เกษตรกรส่วนมากคือร้อยละ 77.0 มีการกู้ยืมเงิน จากสถาบันการเงินต่าง ๆ ส่วนที่เหลือร้อยละ 23.0 ไม่ได้กู้เงิน โดยเกษตรกรใช้ทุนตัวเองในการผลิตเมล็ดพันธุ์

(6) **จำนวนเงินกู้และหนี้สินของเกษตรกร** เกษตรกรร้อยละ 42.1 มีหนี้สินไม่เกิน 15,000 บาท รองลงมากคือร้อยละ 40.3 มีหนี้สิน 15,001-30,000 บาท ส่วนที่เหลือร้อยละ 9.6 และ 7.0 เกษตรกรมีหนี้สิน 30,001-45,000 บาท และ 45,001 ขึ้นไปตามลำดับ

(7) **แหล่งเงินกู้** เกษตรกรส่วนมากคือร้อยละ 68.4 กู้เงินจากธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์ รองลงมากคือร้อยละ 16.7 กู้เงินจากสหกรณ์เพื่อการเกษตร ร้อยละ 11.4 กู้ยืมจากญาติพี่น้อง และร้อยละ 3.5 กู้จากธนาคารพาณิชย์ โดยที่เกษตรกรส่วนใหญ่จะเป็นสมาชิก ธ.ก.ส. จึงเป็นการกู้เงินประจำปีของแต่ละบุคคล แต่ในส่วนที่จะกู้มาใช้จ่ายกับกิจกรรมการผลิตเมล็ดพันธุ์ถั่วลิสง โดยตรงนั้นยังไม่มีดำเนินการ

ตารางที่ 4.2 ลักษณะพื้นฐานด้านเศรษฐกิจบางประการของเกษตรกร

พื้นฐานด้านเศรษฐกิจของเกษตรกร	จำนวน	ร้อยละ
(N=148)		
1. พื้นที่ถือครองการเกษตร		
ไม่เกิน 10 ไร่	21	14.2
11-20 ไร่	73	49.3
21-30 ไร่	25	16.9
31-40 ไร่	16	10.8
41 ไร่ขึ้นไป	13	8.8
พื้นที่เฉลี่ย 22.9 ไร่ มากที่สุด 81 ไร่ น้อยที่สุด 9 ไร่		
2. สิทธิการถือครองพื้นที่การเกษตร		
เป็นของตนเอง	107	72.3
เป็นของตนเองบางส่วน เช่าบางส่วน	9	6.1
ยังไม่แบ่งมรดก	25	16.9
อื่นๆ (เช่าหรือใช้ที่ดินโดยไม่เสียค่าเช่า)	7	4.7
3. จำนวนแรงงานเกษตร		
ไม่เกิน 2 คน	68	45.9
3-4 คน	58	39.2
5 คนขึ้นไป	22	14.9
จำนวนแรงงานเฉลี่ย 3 คน มากที่สุด 6 คน น้อยที่สุด 2 คน		
4. รายได้เฉลี่ยต่อปี (2538)		
ไม่เกิน 30,000 บาท	66	44.6
30,001-50,000 บาท	54	36.5
50,001-70,000 บาท	17	11.5
70,001 บาทขึ้นไป	11	7.4
รายได้เฉลี่ยต่อปี 38,262.60 บาท มากที่สุด 120,500 บาท น้อยที่สุด 12,000 บาท		
5. การกู้เงินและหนี้สินของเกษตรกร		
มีหนี้สิน	114	77.0
ไม่มีหนี้สิน	34	23.0

ตารางที่ 4.2 ลักษณะพื้นฐานด้านเศรษฐกิจบางประการของเกษตรกร (ต่อ)

พื้นฐานด้านเศรษฐกิจของเกษตรกร	จำนวน	ร้อยละ
(N=148)		
6. จำนวนเงินกู้ของเกษตรกร (N=114)		
ไม่เกิน 15,000 บาท	48	42.1
15,001-30,000 บาท	46	40.3
30,001-45,000 บาท	11	9.6
45,001 บาทขึ้นไป	8	7.0
จำนวนเงินกู้เฉลี่ย 22,262.60 บาท มากที่สุด 85,000 บาท น้อยที่สุด 1,400 บาท		
7. แหล่งเงินกู้ (N=114)		
ธ.ก.ส.	78	68.4
สหกรณ์เพื่อการเกษตร	19	16.7
ญาติพี่น้อง	13	11.4
ธนาคารพาณิชย์	4	3.5

4.2 สภาพการผลิตเมล็ดพันธุ์ของเกษตรกร

การวิจัยเรื่องนี้ ได้แบ่งการศึกษาสภาพการผลิตเมล็ดพันธุ์แบ่งออกดังนี้ สภาพการผลิตเมล็ดพันธุ์ทั่วไป แหล่งความรู้ที่เกษตรกรได้รับและนำไปใช้ในการผลิต ระดับการนำความรู้ไปใช้ปฏิบัติ สภาพการเตรียมดินและเตรียมแปลง สภาพการดูแลรักษาแปลงขยายพันธุ์ สภาพการเก็บเกี่ยวและการจัดการหลังการเก็บเกี่ยว สภาพการเก็บรักษาและการจัดซื้อคืน

4.2.1 สภาพการผลิตเมล็ดพันธุ์โดยทั่วไป

สภาพการผลิตเมล็ดพันธุ์โดยทั่วไป ได้แก่ ระยะเวลาการเข้าร่วมการผลิตเมล็ดพันธุ์ พื้นที่ในการผลิตเมล็ดพันธุ์ จำนวนผลผลิตทั้งหมด การจำหน่ายเมล็ดพันธุ์ซื้อคืน ราคาจำหน่ายเมล็ดพันธุ์ มูลค่าจำหน่ายเมล็ดพันธุ์ ผลผลิตเฉลี่ยต่อไร่ คุณภาพผลผลิตเมล็ดพันธุ์ การอบรมเกี่ยวกับการผลิตเมล็ดพันธุ์ และจำนวนครั้งที่ฝึกอบรม (ตารางที่ 4.3)

(1) ระยะเวลาในการเข้าร่วมการผลิตเมล็ดพันธุ์ เกษตรกรร้อยละ 36.5 มีระยะเวลาในการเข้าร่วมการผลิต 3 ปี รองลงมาคือร้อยละ 32.4 มีระยะเวลาเข้าร่วมการ

ผลิต 2 ปี ส่วนที่เหลืออีกร้อยละ 18.9 และ 12.2 มีระยะเวลาเข้าร่วมการผลิต 4-5 ปี และ 1 ปี ตามลำดับ

(2) **พื้นที่ในการผลิตเมล็ดพันธุ์** เกษตรกรเกินครึ่งคือร้อยละ 52.0 ใช้พื้นที่ในการผลิตเมล็ดพันธุ์ 2 ไร่ รองลงมาร้อยละ 25.7 ใช้พื้นที่ผลิตเมล็ดพันธุ์ 4 ไร่ เกษตรกรร้อยละ 10.8 ใช้พื้นที่ในการผลิตเมล็ดพันธุ์ 5 ไร่ขึ้นไป ส่วนที่เหลือร้อยละ 6.1 และ 5.4 มีพื้นที่ในการผลิตเมล็ดพันธุ์ 1 ไร่ และ 3 ไร่ตามลำดับ เฉลี่ยประมาณ 2.98 ไร่ ทั้งนี้อาจจะเนื่องมาจากเกษตรกรมีจำนวนแรงงานเกษตรในครัวเรือนน้อย ซึ่งจะทำให้มีผลเก็บเกี่ยวผลผลิต ถ้าใช้พื้นที่ปลูกมากจะทำให้เก็บเกี่ยวไม่ทันอาจจะเป็นสาเหตุหนึ่งที่ทำให้เกษตรกรใช้พื้นที่ปลูกไม่เกิน 3 ไร่ สอดคล้องกับผลการศึกษาของ พวงทอง ยินอัศวพรณ (2527) ที่พบว่า เกษตรกรส่วนใหญ่ในจังหวัดกาฬสินธุ์มีพื้นที่ปลูก 2-4 ไร่

(3) **จำนวนผลผลิตทั้งหมด** เกษตรกรเกินครึ่งคือร้อยละ 54.7 ได้ผลผลิตไม่เกิน 300 กิโลกรัม รองลงมาคือ ร้อยละ 33.8 ได้ผลผลิต 301-600 กิโลกรัม ส่วนที่เหลืออีกร้อยละ 6.8 และ 4.7 ได้ผลผลิตทั้งหมด 601-900 กิโลกรัม และมากกว่า 900 กิโลกรัมขึ้นไป ตามลำดับ อาจจะเนื่องมาจากเกษตรกรได้ผลผลิตเฉลี่ยต่อไร่ในฤดูฝน ค่อนข้างต่ำจึงทำให้ผลผลิตทั้งหมดต่ำไปด้วยและฝนทิ้งช่วงในระยะแทงเข็มและติดฝัก

(4) **การจำหน่ายเมล็ดพันธุ์ซื้อคืน** เกษตรกรเกินครึ่งคือร้อยละ 54.0 จำหน่ายเมล็ดพันธุ์ให้ศูนย์ฯ ไม่เกิน 300 กิโลกรัม รองลงมาร้อยละ 33.8 จำหน่ายเมล็ดพันธุ์ให้ศูนย์ฯ 301-600 กิโลกรัม เกษตรกรร้อยละ 6.8 และ 4.7 จำหน่ายเมล็ดพันธุ์ให้ศูนย์ฯ 601-900 กิโลกรัม และมากกว่า 900 กิโลกรัมตามลำดับ มีเกษตรกรไม่ได้จำหน่ายเมล็ดพันธุ์คืนศูนย์ฯ ร้อยละ 0.7 เนื่องจากคุณภาพไม่ผ่านมาตรฐานเมล็ดพันธุ์

(5) **ราคาจำหน่ายเมล็ดพันธุ์** เกษตรกรร้อยละ 49.3 จำหน่ายเมล็ดพันธุ์ได้ในราคา 13.00 บาท และร้อยละ 49.3 จำหน่ายเมล็ดพันธุ์ได้ในราคา 13.50 บาทเช่นกัน ส่วนเกษตรกรที่เหลือร้อยละ 0.7 เท่ากัน จำหน่ายในราคา 12.50 บาท และไม่ได้จำหน่ายเมล็ดพันธุ์เนื่องจากคุณภาพไม่ผ่านมาตรฐานเมล็ดพันธุ์ โดยเกณฑ์การให้ราคาจำหน่ายเมล็ดพันธุ์ซื้อคืน จะกำหนดตามผลการตรวจสอบคุณภาพก่อนการจัดซื้อคืนของงานควบคุมคุณภาพเมล็ดพันธุ์

(6) **มูลค่าการจำหน่ายเมล็ดพันธุ์** เกษตรกรเกินครึ่งคือร้อยละ 54.0 มีรายได้จากการจำหน่ายเมล็ดพันธุ์ ไม่เกิน 4,000 บาท รองลงมาคือร้อยละ 31.8 มีรายได้จากการจำหน่ายเมล็ดพันธุ์ 4,001-8,000 บาท ส่วนที่เหลือร้อยละ 8.8 และ 4.7 มีรายได้จากการจำหน่ายเมล็ดพันธุ์ 8,001-12,000 บาท และมากกว่า 12,000 บาทขึ้นไป ตามลำดับ โดยมูลค่าการจำหน่ายเฉลี่ยประมาณ 4,560.84 บาท และร้อยละ 0.7 ไม่ได้จำหน่ายเมล็ดพันธุ์ เนื่องจากเป็นเมล็ดพันธุ์ที่ไม่ได้มาตรฐานใช้สังกะสีตากเมล็ดพันธุ์ทำให้เมล็ดตาย

(7) **ผลผลิตเฉลี่ยซื้อคืนต่อไร่** เกษตรกรร้อยละ 39.2 ได้ผลผลิตเฉลี่ยต่อไร่ 50-100 กิโลกรัม รองลงมาคือร้อยละ 37.8 ได้ผลผลิตเฉลี่ยต่อไร่ 101-150 กิโลกรัม ส่วนที่เหลือคือ ร้อยละ 19.3 และ 4.7 ได้ผลผลิตเฉลี่ยต่อไร่ 151-200 กิโลกรัม และ 201 กิโลกรัมขึ้นไปตามลำดับ ผลผลิตเฉลี่ยต่อไร่โดยรวมประมาณ 115.68 กิโลกรัม ผลผลิตเฉลี่ยซื้อคืนต่อไร่อยู่ในเกณฑ์ค่อนข้างต่ำ ทั้งนี้อาจจะเนื่องมาจากถั่วลิสงขาดน้ำในช่วงทางเข็มและติดฝัก สอดคล้องกับผลการศึกษาของ หัสชัย พรำโมต และพีระพงษ์ ศิริกุล (2530) ที่พบว่า เกษตรกรประสบปัญหาฝนแล้ง ปลูกลำช้าและฝนตกชุกในช่วงเก็บเกี่ยว

(8) **คุณภาพของผลผลิต** เกษตรกรร้อยละ 49.3 ได้ผลผลิตมีคุณภาพดีทั้งหมด ซึ่งเท่ากันกับได้คุณภาพปานกลาง ร้อยละ 49.3 เช่นกัน ส่วนที่เหลือร้อยละ 1.4 ได้คุณภาพเพียงบางส่วน และไม่ได้จำหน่ายเมล็ดพันธุ์ คุณภาพของผลผลิตประเมินจากราคาจำหน่าย เมล็ดพันธุ์ซื้อคืนของเกษตรกรที่ได้รับแต่ละราย ทั้งนี้อาจจะขึ้นอยู่กับวิธีการปฏิบัติหลังการเก็บเกี่ยวของเกษตรกรแต่ละราย ซึ่งสอดคล้องกับผลการศึกษาของ จงกล กรรณเลขา และ พวงทอง ยินอัครพรรณ (2533) ที่พบว่า คุณภาพเมล็ดพันธุ์ด้านความงอกอยู่ในระดับ ปานกลาง

(9) **การอบรมเกี่ยวกับการผลิตเมล็ดพันธุ์** เกษตรกรส่วนมากคือ ร้อยละ 71.6 เคยฝึกอบรมเกี่ยวกับการผลิตเมล็ดพันธุ์ มีเกษตรกรร้อยละ 28.4 ไม่เคยอบรมเกี่ยวกับการผลิตเมล็ดพันธุ์ ทั้งนี้อาจจะเนื่องมาจากช่วงที่มีการจัดฝึกอบรมมีเกษตรกรบางรายได้ส่งตัวแทนภายในครอบครัวเข้ารับการอบรมแทนตนเอง

(10) **จำนวนครั้งที่เคยฝึกอบรม** เกษตรกรร้อยละ 27.7 เคยฝึกอบรมมาแล้ว 2 ครั้ง รองลงมาคือร้อยละ 24.3 เคยอบรมมาแล้ว 1 ครั้ง และเกษตรกรอีก ร้อยละ 19.6 เคยอบรมมาแล้ว 3 ครั้งขึ้นไป ส่วนที่เหลือร้อยละ 28.4 เกษตรกรไม่เคยรับการอบรม จำนวนครั้งที่เคยรับการอบรมของเกษตรกร มีความสอดคล้องกับระยะเวลาการเข้าร่วมผลิต เมล็ดพันธุ์ ส่วนมากอยู่ระหว่าง 1-3 ปี ดังนั้นการรับการฝึกอบรมจึงอยู่ระหว่าง 1-2 ครั้ง

ตารางที่ 4.3 สภาพการผลิตเมล็ดพันธุ์ถั่วลิสง ไทนาน 9 ฤดูฝน ปี 2538

สภาพการผลิตเมล็ดพันธุ์	จำนวน	ร้อยละ
	(N=148)	
1. ระยะเวลาเข้าร่วมการผลิตเมล็ดพันธุ์		
เวลา 1 ปี	18	12.2
เวลา 2 ปี	48	32.4
เวลา 3 ปี	54	36.5
เวลา 4 ปี	28	18.9

ตารางที่ 4.3 สภาพการผลิตเมล็ดพันธุ์ถั่วลิสง ไทนาน 9 ฤดูฝน ปี 2538 (ต่อ)

สภาพการผลิตเมล็ดพันธุ์	จำนวน	ร้อยละ
(N=148)		
2. พื้นที่ในการผลิตเมล็ดพันธุ์		
1 ไร่	9	6.1
2 ไร่	77	52.0
3 ไร่	8	5.4
4 ไร่	38	25.7
5 ไร่ ขึ้นไป	16	10.8
พื้นที่เฉลี่ย 2.98 ไร่ มากที่สุด 8 ไร่ น้อยที่สุด 1 ไร่		
3. ผลผลิตทั้งหมด ปี 2538		
ไม่เกิน 300 กิโลกรัม	81	54.7
301 - 600 กิโลกรัม	50	33.8
601 - 900 กิโลกรัม	10	6.8
901 กิโลกรัม ขึ้นไป	7	4.7
ผลผลิตเฉลี่ย 345.4 กิโลกรัม มากที่สุด 2,120 กิโลกรัม น้อยที่สุด 80 กิโลกรัม		
4. การจำหน่ายเมล็ดพันธุ์คืนศูนย์		
ไม่เกิน 300 กิโลกรัม	80	54.0
301 - 600 กิโลกรัม	50	33.8
601 - 900 กิโลกรัม	10	6.8
901 กิโลกรัม ขึ้นไป	7	4.7
คุณภาพไม่ผ่าน	1	0.7
ผลผลิตเฉลี่ย 343.1 กิโลกรัม มากที่สุด 2,120 กิโลกรัม น้อยที่สุด 80 กิโลกรัม		
5. ราคาจำหน่ายเมล็ดพันธุ์		
คุณภาพไม่ผ่าน	1	0.7
12.50 บาท	1	0.7
13.00 บาท	73	49.3
13.50 บาท	73	49.3

ตารางที่ 4.3 สภาพการผลิตเมล็ดพันธุ์ถั่วลิสง ไทนาน 9 ถูฝน ปี 2538 (ต่อ)

สภาพการผลิตเมล็ดพันธุ์	จำนวน	ร้อยละ
(N=148)		
6. มูลค่าการจำหน่ายเมล็ดพันธุ์		
คุณภาพไม่ผ่าน	1	0.7
ไม่เกิน 4,000 บาท	80	54.0
4,001-8,000 บาท	47	31.8
8,001-12,000 บาท	13	8.8
12,001 บาทขึ้นไป	7	4.7
มูลค่าเฉลี่ย 4,560.84 บาท มากที่สุด 28,620 บาท น้อยที่สุด 1,040 บาท		
7. ผลผลิตเฉลี่ยข้อขึ้นต่อไร่		
ไม่เกิน 100 กิโลกรัม/ไร่	58	39.2
101-150 กิโลกรัม/ไร่	56	37.8
151-200 กิโลกรัม/ไร่	27	19.3
201 กิโลกรัมขึ้นไป	7	4.7
ผลผลิตเฉลี่ย 115.7 กิโลกรัม มากที่สุด 240 กิโลกรัม น้อยที่สุด 50 กิโลกรัม		
8. คุณภาพของผลผลิต		
คุณภาพไม่ดีจำหน่ายไม่ได้	1	0.7
คุณภาพไม่ดีจำหน่ายได้บางส่วน	1	0.7
คุณภาพดี	73	49.3
คุณภาพปานกลาง	73	49.3
9. การอบรมเกี่ยวกับการผลิตเมล็ดพันธุ์		
เคย	106	71.6
ไม่เคย	42	28.4
10. จำนวนครั้งที่เคยฝึกอบรม		
ไม่เคยรับการฝึกอบรม	42	28.4
เคยอบรม 1 ครั้ง	36	24.3
เคยอบรม 2 ครั้ง	41	27.7
เคยอบรม 3 ครั้งขึ้นไป	29	19.6

4.2.2 แหล่งความรู้ที่เกษตรกรได้รับและนำไปใช้ปฏิบัติในการผลิตเมล็ดพันธุ์

แหล่งความรู้ที่เกษตรกรได้รับจากแหล่งต่าง ๆ แยกอธิบายได้ดังนี้ (ตารางที่ 4.4)

(1) การอบรมวิทยาการเมล็ดพันธุ์ เกษตรกรมากกว่าครึ่งคือร้อยละ 58.8 ได้รับความรู้จากการอบรมวิทยาการเมล็ดพันธุ์ และที่เหลือ ร้อยละ 41.2 ไม่ได้รับความรู้จากการอบรม อาจจะเนื่องมาจากช่วงที่มีการจัดฝึกอบรม เกษตรกรไม่สามารถเข้าร่วมรับการอบรมได้

(2) ประสบการณ์ที่ทดลองปฏิบัติเอง เกษตรกรเกือบทั้งหมดคือร้อยละ 91.2 ได้รับความรู้จากประสบการณ์ที่เคยทดลองปฏิบัติเองและร้อยละ 8.8 ที่ยังไม่มีประสบการณ์ในการปลูกถั่วลิสง อาจจะเนื่องมาจากพื้นที่ดังกล่าวเกษตรกรเคยปลูกถั่วลิสงเพื่อจำหน่ายอยู่ก่อนแล้วจึงทำให้มีประสบการณ์ในการปลูกมาก

(3) เพื่อนบ้าน เกษตรกรส่วนใหญ่คือร้อยละ 85.1 ได้รับความรู้จากเพื่อนบ้าน และร้อยละ 14.9 ไม่ได้รับความรู้จากเพื่อนบ้าน ทั้งนี้อาจจะเนื่องมาจากเพื่อนบ้านปฏิบัติแล้วได้ผลดี จึงมีโอกาสดูแลถ่ายทอดความรู้ให้กันได้ ซึ่งสอดคล้องกับการศึกษาของเกรียงศักดิ์ ไพวรรณ (2525) แหล่งเทคโนโลยีที่รับมาปฏิบัติคือเพื่อนบ้าน บรรพบุรุษ และเจ้าหน้าที่ส่งเสริม ตามลำดับ

(4) พ่อแม่ บรรพบุรุษ เกษตรกรส่วนมากคือร้อยละ 69.6 ได้รับความรู้จากพ่อแม่ บรรพบุรุษ และร้อยละ 30.4 ไม่ได้รับความรู้จากพ่อแม่ บรรพบุรุษ อาจจะเนื่องมาจากเกษตรกรบางรายเริ่มปลูกถั่วลิสงใหม่และบรรพบุรุษไม่เคยปลูก จึงทำให้ไม่ได้รับความรู้จากแหล่งดังกล่าว

(5) เจ้าหน้าที่ส่งเสริมการเกษตร เกษตรกรร้อยละ 64.2 ได้รับความรู้เกี่ยวกับการผลิตเมล็ดพันธุ์จากเจ้าหน้าที่ส่งเสริมการเกษตร และร้อยละ 35.8 ไม่ได้รับความรู้จากเจ้าหน้าที่ส่งเสริมการเกษตร อาจจะเนื่องมาจากเกษตรกรแปลงขยายพันธุ์ เป็นกลุ่มผู้ผลิตเมล็ดพันธุ์ ส่วนใหญ่จะได้รับความรู้จากเจ้าหน้าที่ควบคุมแปลง ส่วนเจ้าหน้าที่ส่งเสริมการเกษตรทำหน้าที่ในระดับผู้ประสานงานเท่านั้น

(6) หัวหน้ากลุ่มแปลงขยายพันธุ์ เกษตรกรส่วนใหญ่คือร้อยละ 88.5 ได้รับความรู้จากหัวหน้ากลุ่มแปลงขยายพันธุ์ และร้อยละ 11.5 ไม่ได้รับความรู้จากหัวหน้ากลุ่มแปลงขยายพันธุ์ ทั้งนี้อาจจะเนื่องมาจากหัวหน้ากลุ่มมีโอกาสได้พบปะกับเจ้าหน้าที่และได้รับคำแนะนำมากกว่าสมาชิก และเป็นผู้ถ่ายทอดความรู้ไปสู่สมาชิกภายในกลุ่ม

(7) เจ้าหน้าที่ควบคุมแปลงขยายพันธุ์ เกษตรกรส่วนใหญ่คือร้อยละ 85.8 ได้รับความรู้เรื่องการผลิตเมล็ดพันธุ์จากเจ้าหน้าที่ ร้อยละ 14.2 ไม่ได้รับความรู้เรื่องการผลิตเมล็ดพันธุ์จากเจ้าหน้าที่ จากการศึกษาพบว่า มีเกษตรกรส่วนหนึ่งที่ไม่ได้รับการ

ถ่ายทอดความรู้ อาจจะเนื่องจากเจ้าหน้าที่ควบคุมพื้นที่การผลิตเมล็ดพันธุ์มาก ซึ่งอาจจะเป็นไปได้ว่าเจ้าหน้าที่เข้าพบเฉพาะหัวหน้ากลุ่มเพื่อรับทราบปัญหาและถ่ายทอดความรู้

(8) เอกสารคำแนะนำ เกษตรกรร้อยละ 58.8 ได้รับความรู้จากเอกสารคำแนะนำ ร้อยละ 41.2 ไม่ได้รับความรู้จากเอกสารคำแนะนำ อาจจะเนื่องมาจากการติดตามให้คำแนะนำมีการแจกเอกสารประกอบคำบรรยายน้อย เน้นการบรรยายเป็นส่วนใหญ่

(9) สถานีทดลองหรือสถาบันวิจัย เกษตรกรเกือบทั้งหมดคือร้อยละ 91.2 ไม่ได้รับความรู้จากสถานีทดลองพืชไร่ และร้อยละ 8.8 ได้รับความรู้จากสถานีทดลองพืชไร่และสถาบันวิจัยเนื่องจากพื้นที่ส่งเสริมการผลิตเมล็ดพันธุ์หลักของสถานีทดลองและสถาบันวิจัยส่วนใหญ่อยู่ในเขตชลประทาน

ตารางที่ 4.4 แหล่งความรู้ที่เกษตรกรได้รับและนำไปใช้ในการผลิตเมล็ดพันธุ์

แหล่งความรู้	จำนวน (N= 148)			
	ได้รับ		ไม่ได้รับ	
	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ
1. การอบรมวิทยาการเมล็ดพันธุ์	87	58.8	61	41.2
2. ประสบการณ์ที่ทดลองปฏิบัติเอง	135	91.2	13	8.8
3. เพื่อนบ้าน	126	85.1	22	14.9
4. บรรพบุรุษ	103	69.6	45	30.4
5. เจ้าหน้าที่ส่งเสริมการเกษตร	95	64.2	53	35.8
6. หัวหน้ากลุ่มแปลงขยายพันธุ์	131	88.5	17	11.5
7. เจ้าหน้าที่ควบคุมแปลงขยายพันธุ์	127	85.8	21	14.2
8. เอกสารคำแนะนำ	87	58.8	61	41.2
9. สถานีทดลองหรือสถาบันวิจัย	13	8.8	135	91.2

4.2.3 ระดับการนำความรู้จากแหล่งต่าง ๆ ไปใช้ปฏิบัติของเกษตรกร

การกำหนดระดับการนำความรู้ไปใช้ปฏิบัติแบ่งออกเป็น 3 ระดับคือ นำไปใช้มากมีค่า เท่ากับ 2 นำไปใช้น้อยมีค่า เท่ากับ 1 และไม่ได้นำไปใช้มีค่า เท่ากับ 0 ความรู้ที่เกษตรกรได้รับจากแหล่งต่าง ๆ มีระดับการนำความรู้ไปใช้ปฏิบัติในแปลงขยายพันธุ์ดังต่อไปนี้ (ตารางที่ 4.5)

(1) การอบรมวิทยาการเมล็ดพันธุ์ เกษตรกรมีการนำความรู้ไปปฏิบัติในแปลงขยายพันธุ์ ในระดับค่อนข้างน้อย (0.98) อาจจะเนื่องมาจากการอบรมกลุ่มใหญ่ทำ

ให้เกษตรกรทำความเข้าใจกับเนื้อหาความรู้ได้น้อยโดยจะสังเกตได้จากมีเกษตรกรบางส่วนที่ตอบว่ารู้งานไม่รู้้ง ในช่วงที่มีการถ่ายทอดความรู้

(2) **ประสบการณ์ที่ทดลองปฏิบัติ** เกษตรกรมีการนำความรู้จากแหล่งนี้ไปใช้ปฏิบัติในแปลงในระดับมาก(1.47) อาจจะเนื่องมาจากการปฏิบัติบางอย่างที่เป็นเทคโนโลยีชาวบ้าน ทำไปแล้วทำให้ผลผลิตสูงขึ้น

(3) **เพื่อนบ้าน** เกษตรกรมีการนำความรู้ที่ได้รับจากเพื่อนบ้าน ไปใช้ปฏิบัติในแปลงขยายพันธุ์ในระดับน้อย (1.27) อาจจะเนื่องมาจากความรู้ที่ได้รับจากเพื่อนบ้านอาจจะยุ่งยาก ปฏิบัติตามไม่ได้ จึงมีระดับการนำไปใช้น้อย

(4) **บรรพบุรุษ** เกษตรกรมีการนำความรู้ที่ได้รับจากบรรพบุรุษ และนำไปใช้ปฏิบัติในแปลงขยายพันธุ์ในระดับน้อย (0.96) อาจจะเนื่องมาจากการผลิตเมล็ดพันธุ์จำเป็นต้องอาศัยเทคโนโลยีการผลิตสมัยใหม่ ฉะนั้นการปฏิบัติบางประการจากบรรพบุรุษจึงนำมาประยุกต์ใช้ในการผลิตเมล็ดพันธุ์ได้น้อย

(5) **เจ้าหน้าที่ส่งเสริมการเกษตร** เกษตรกรนำความรู้ที่ได้รับจากเจ้าหน้าที่เกษตรตำบลไปใช้ในระดับที่น้อย (0.91) อาจจะเนื่องจากเกษตรกรผู้จัดทำแปลงขยายพันธุ์เป็นกลุ่มเฉพาะที่ทำหน้าที่ผลิตเมล็ดพันธุ์ให้กับศูนย์ฯ ฉะนั้นเจ้าหน้าที่ส่งเสริมการเกษตรจึงทำหน้าที่ในระดับผู้ประสานงานเท่านั้น การถ่ายทอดความรู้ส่วนใหญ่จึงเป็นเจ้าหน้าที่จากศูนย์ฯ

(6) **หัวหน้ากลุ่มแปลงขยายพันธุ์** เกษตรกรนำความรู้ที่ได้รับจากหัวหน้ากลุ่มแปลงขยายพันธุ์ ไปใช้ในระดับมาก (1.43) อาจจะเนื่องมาจากหัวหน้ากลุ่มแปลงขยายพันธุ์จะเป็นผู้นำกลุ่มในหมู่บ้าน และยังเป็นผู้ที่คอยติดต่อประสานงานกับทางเจ้าหน้าที่ ฉะนั้นหัวหน้ากลุ่มแปลงขยายพันธุ์จึงมีบทบาทสำคัญในการถ่ายทอดความรู้แก่เกษตรกรสมาชิก

(7) **เจ้าหน้าที่ควบคุมแปลงขยายพันธุ์** เกษตรกรนำความรู้ที่ได้รับจากเจ้าหน้าที่ฯ ไปใช้ปฏิบัติในแปลงขยายพันธุ์ในระดับมาก (1.37) ทั้งนี้อาจจะเนื่องมาจากการติดตามให้คำแนะนำแก่เกษตรกร เจ้าหน้าที่ควบคุมแปลงขยายพันธุ์ได้กระทำเป็นประจำอยู่แล้ว การนำความรู้ไปใช้ปฏิบัติจึงให้ใช้จากแหล่งนี้มาก

(8) **เอกสารคำแนะนำ** เกษตรกรนำความรู้ที่ได้รับจากเอกสารคำแนะนำไปใช้ปฏิบัติในแปลงขยายพันธุ์ในระดับน้อย (0.89) อาจจะเนื่องมาจากเกษตรกรทำความเข้าใจกับวิธีการปฏิบัติในเอกสารคำแนะนำได้น้อย

(9) **สถานีทดลองหรือสถาบันวิจัย** เกษตรกรแทบจะไม่ได้นำความรู้ที่ได้รับจากสถานีทดลองไปใช้ปฏิบัติเลย (0.08) อาจจะเนื่องมาจากเกษตรกรแปลงขยายพันธุ์อาศัยอยู่นอกเขตชลประทาน สถาบันวิจัย กรมวิชาการเกษตร ไม่ได้เข้าไปขยายพื้นที่การผลิตเมล็ดพันธุ์ โดยทั่วไปแล้วกรมวิชาการเกษตรได้เข้าไปดำเนินการผลิตเมล็ดพันธุ์หลัก ในเขตชลประทานเป็นหลัก

ตารางที่ 4.5 ระดับการนำความรู้ไปใช้ปฏิบัติของเกษตรกร

แหล่งความรู้	(N=148)		ระดับการปฏิบัติ *
	Mean	SD	
1. การอบรมวิทยาการเมล็ดพันธุ์	0.98	0.90	น้อย
2. ประสบการณ์ที่ทดลองปฏิบัติเอง	1.47	0.68	มาก
3. เพื่อนบ้าน	1.27	0.70	น้อย
4. บรรพบุรุษ	0.96	0.76	น้อย
5. เจ้าหน้าที่ส่งเสริมการเกษตร	0.91	0.82	น้อย
6. หัวหน้ากลุ่มแปลงขยายพันธุ์	1.43	0.70	มาก
7. เจ้าหน้าที่ควบคุมแปลงขยายพันธุ์	1.37	0.73	มาก
8. เอกสารคำแนะนำ	0.89	0.83	น้อย
9. สถานีทดลองหรือสถาบันวิจัย	0.08	0.32	ไม่ได้ใช้

หมายเหตุ ค่าเฉลี่ยระหว่าง 0.00 - 0.66 เกษตรกรไม่ได้นำไปใช้

ค่าเฉลี่ยระหว่าง 0.67 - 1.33 เกษตรกรนำไปใช้น้อย

ค่าเฉลี่ยระหว่าง 1.34 - 2.00 เกษตรกรนำไปใช้มาก

4.2.4 สภาพการผลิตเมล็ดพันธุ์เกี่ยวกับการเตรียมแปลง เตรียมเมล็ดพันธุ์

การเตรียมดินและแปลงเพาะปลูกในเรื่องต่าง ๆ ดังนี้ คือ วิธีการเตรียมดิน การใช้ปุ๋ย การยกร่องทำแปลง การคลุมเมล็ดพันธุ์ การคลุมเชื้อไรโซเบียม สภาพดินขณะปลูก อัตราการใช้เมล็ดพันธุ์ การทดสอบความงอกและการใช้ระยะปลูก การปฏิบัติแยกอธิบายได้ดังนี้ (ตารางที่ 4.6)

(1) วิธีการเตรียมดิน เกษตรกรส่วนใหญ่คือร้อยละ 81.1 เตรียมดินด้วยตนเอง โดยใช้รถไถเดินตาม และร้อยละ 14.2 ที่จ้างไถเตรียมดินโดยรถไถเดินตาม มีเพียง ร้อยละ 4.7 ที่จ้างไถเตรียมดินโดยรถไถขนาดใหญ่

(2) การใช้ปุ๋ยขาว เกษตรกรส่วนมากคือร้อยละ 68.9 ไม่ได้ใช้ปุ๋ยขาวในการเตรียมดิน และร้อยละ 24.3 เกษตรกรใช้ปุ๋ยขาวเตรียมดิน อัตรา 10-25 กิโลกรัมต่อไร่ เกษตรกรร้อยละ 6.8 ใช้อัตรา 26-50 กิโลกรัมต่อไร่ สาเหตุที่เกษตรกรไม่ได้ใช้ปุ๋ยขาว เนื่องจากเกษตรกรยังไม่ให้ความสำคัญกับการใช้ปุ๋ยขาว และให้เหตุผลว่าหาซื้อยาก

(3) การยกร่องทำแปลง เกษตรกรร้อยละ 34.4 ปลูกโดยไม่ยกร่องทำแปลง รองลงมาร้อยละ 30.4 ทำแปลงกว้างประมาณ 2 เมตร ความยาวกำหนดตามพื้นที่ เกษตรกรร้อยละ 25.7 ทำแปลงกว้างประมาณ 1 เมตร มีเกษตรกรเพียงร้อยละ 6.1 และร้อยละ

3.4 เตรียมแปลงกว้าง 3 เมตร และ 4 เมตรขึ้นไป ตามลำดับ ทั้งนี้อาจจะเนื่องมาจากเกษตรกรเคยปฏิบัติแบบเดิมคือปลูกแบบไม่มีการยกร่อง ซึ่งสอดคล้องกับการนำความรู้จากประสบการณ์ตนเองมาใช้ในระดับมาก ในเรื่องเดียวกันนี้จากการรวบรวมผลการวิจัยของ ทักษิณา ศันสະะวิชัย (2533) พบว่า การปลูกแบบยกร่องทำให้มีการระบายน้ำดี กับการปลูกแบบไม่ยกร่อง ทั้ง 2 วิธีให้ผลผลิตไม่แตกต่างกัน

(4) **การใช้สารเคมีคลุกเมล็ดพันธุ์ก่อนปลูก** เกษตรกรมากกว่าครึ่งคือร้อยละ 56.8 ไม่ได้คลุกสารเคมีก่อนปลูก และร้อยละ 41.2 มีการคลุกสารเคมีก่อนปลูก ที่เหลือร้อยละ 2.0 ที่มีการคลุกเมล็ดพันธุ์ด้วยน้ำมันโซล่า ซึ่งเกษตรกรให้เหตุผลว่าคลุกน้ำมันโซล่าเพื่อป้องกันมดและแมลงเข้าไปทำลายระยะก่อนเมล็ดงอก

(5) **การใช้เชื้อไรโซเบียม** มีเกษตรกรส่วนมากคือร้อยละ 76.4 ใช้เชื้อไรโซเบียม และที่เหลือร้อยละ 23.6 ไม่ใช้เชื้อไรโซเบียมคลุกเมล็ดพันธุ์ อาจจะเนื่องมาจากทางศูนย์ขยายพันธุ์พืช นำเชื้อไรโซเบียมไปสนับสนุนหลังจากที่เกษตรกรลงมือเพาะปลูกไปแล้ว ซึ่งสอดคล้องกับผลการศึกษาของไชนภา ธาณี และคณะ (2533) ที่พบว่า เกษตรกรส่วนใหญ่มีการใช้เชื้อไรโซเบียมคลุกเมล็ดพันธุ์ก่อนปลูก

(6) **วิธีการคลุกเชื้อไรโซเบียม** เกษตรกรที่ใช้เชื้อไรโซเบียมส่วนมากคือร้อยละ 70.8 คลุกเชื้อไรโซเบียมด้วยน้ำธรรมดาที่เหลือร้อยละ 17.7 และ 11.5 คลุกเชื้อไรโซเบียมด้วยน้ำข้าวข้าว และน้ำแบ่งเปียกตามลำดับ สาเหตุที่เกษตรกรคลุกด้วยน้ำธรรมดาก็คือเนื่องจากมีความสะดวก หาง่าย ไม่ยุ่งยาก

(7) **สภาพดินขณะปลูก** เกษตรกรมากกว่าครึ่งคือร้อยละ 57.5 ปลูกในขณะที่ดินมีความชื้นพอดิบ ร่องลงมากคือร้อยละ 38.1 ปลูกในขณะที่ดินมีความชื้นมากถึงเปียก และร้อยละ 4.4 ปลูกในขณะที่ดินแห้ง โดยจะสังเกตเห็นว่ามีเกษตรกรเพียงส่วนน้อยเท่านั้นที่ยังปฏิบัติไม่ถูกวิธี เกษตรกรเกือบทั้งหมดปลูกในสภาพดินที่เหมาะสมแล้ว

(8) **อัตราการหยอดเมล็ดต่อหลุม** เกษตรกรร้อยละ 40.5 หยอดเมล็ดพันธุ์อัตรา 3 เมล็ดต่อหลุม ร่องลงมาร้อยละ 22.3 ใช้อัตรา 2-3 เมล็ดต่อหลุม ร้อยละ 21.0 ใช้อัตรา 3-4 เมล็ดต่อหลุม มีเกษตรกรเพียงส่วนน้อย ร้อยละ 11.5 และ 4.7 ที่ใช้ในอัตรา 4 เมล็ดต่อหลุมและ 2 เมล็ดต่อหลุมตามลำดับ อาจจะเนื่องจากเกษตรกรต้องการให้มีจำนวนต้นต่อหลุมมากและจะทำให้ถั่วลิสงติดฝักมาก แต่ในทางปฏิบัติแนะนำให้เกษตรกรใช้ 1-2 เมล็ดต่อหลุม

(9) **การทดสอบความงอกเมล็ดพันธุ์ก่อนปลูก** เกษตรกรส่วนใหญ่คือร้อยละ 83.1 ไม่เคยทดสอบความงอกเมล็ดพันธุ์ก่อนปลูก และร้อยละ 16.9 เคยทดสอบความงอกของเมล็ดก่อนปลูก โดยเกษตรกรให้เหตุผลว่าเมล็ดพันธุ์ที่ได้รับมาจากศูนย์ขยายพันธุ์พืชเข้าใจว่ามีเปอร์เซ็นต์ความงอกและมีคุณภาพดีแล้วจึงไม่มีการทดสอบความงอกก่อนปลูก

(10) การใช้ระยะปลูก เกษตรกรร้อยละ 39.2 ใช้ระยะปลูก 20 x 30 เซนติเมตร รองลงมาคือร้อยละ 27.0 ใช้ระยะปลูก 30 x 50 เซนติเมตร และร้อยละ 22.3 ใช้ระยะปลูก 20 x 20 เซนติเมตร ส่วนที่เหลือร้อยละ 6.8 และ 4.7 เกษตรกรใช้ระยะปลูก 20 x 40 เซนติเมตร และ 20 x 50 เซนติเมตรตามลำดับ สาเหตุที่เกษตรกรใช้ระยะปลูกแตกต่างกัน อาจจะเป็นเนื่องจากสภาพความอุดมสมบูรณ์ของดินที่แตกต่างกัน ถ้าปลูกห่างจะทำให้เหี่ยว ใบ ลำต้นสูง ติดฝักน้อยจึงทำให้เกษตรกร ปลูกถี่กันมาก

ตารางที่ 4.6 การเตรียมดินทำแปลง และเตรียมเมล็ดพันธุ์

สภาพการผลิตเมล็ดพันธุ์	จำนวน (N=148)	ร้อยละ
1. วิธีการเตรียมดิน		
เตรียมดินด้วยตนเอง	120	81.1
จ้างรถไถเดินตาม	21	14.2
จ้างรถไถขนาดใหญ่	7	4.7
2. การใช้ปุ๋ยในการเตรียมดิน		
ไม่ใช้ปุ๋ย	102	68.9
ใช้ 10-25 กิโลกรัม/ไร่	36	24.3
ใช้ 26-50 กิโลกรัม/ไร่	10	6.8
3. การยกร่องทำแปลง		
ไม่ทำแปลง	51	34.4
แปลงกว้าง 1 เมตร	38	25.7
แปลงกว้าง 2 เมตร	45	30.4
แปลงกว้าง 3 เมตรขึ้นไป	14	9.5
4. การใช้สารเคมีคลุกเมล็ดพันธุ์ก่อนปลูก		
ไม่คลุกสารเคมี	84	56.8
ใช้ไดเทนเอ็ม	61	41.2
คลุกน้ำมันโซล่า	3	2.0
5. การใช้เชื้อไรโซเบียมคลุกเมล็ดพันธุ์		
ไม่ใช้	35	23.6
ใช้เชื้อไรโซเบียม	113	76.4

ตารางที่ 4.6 การเตรียมดินทำแปลง และเตรียมเมล็ดพันธุ์ (ต่อ)

สภาพการผลิตเมล็ดพันธุ์	จำนวน	ร้อยละ
(N=148)		
6. การคลุกเชื้อไรโซเบียม (N=113)		
คลุกด้วยน้ำธรรมดา	80	70.8
คลุกด้วยน้ำขาวข้าว	20	17.7
คลุกด้วยน้ำแป้งเปียกใส	13	11.5
7. สภาพดินขณะปลูก (N=113)		
ดินแห้ง	5	4.4
ดินพอหมาด	65	57.5
ดินชื้น	43	38.1
8. อัตราการหยอดเมล็ดต่อหลุม		
จำนวน 2 เมล็ด	7	4.7
จำนวน 2-3 เมล็ด	33	22.3
จำนวน 3 เมล็ด	60	40.5
จำนวน 3-4 เมล็ด	31	21.0
จำนวน 4 เมล็ด	17	11.5
9. การทดสอบความงอกก่อนปลูก		
ไม่เคย	123	83.1
เคย	25	16.9
10. ระยะปลูก		
20 x 20 เซนติเมตร	33	22.3
20 x 30 เซนติเมตร	58	39.2
20 x 40 เซนติเมตร	10	6.8
20 x 50 เซนติเมตร	7	4.7
30 x 50 เซนติเมตร	40	27.0

4.2.5 สภาพการผลิตเมล็ดพันธุ์เกี่ยวกับการดูแลรักษาแปลงขยายพันธุ์

สภาพการผลิต การดูแลรักษาแปลงขยายพันธุ์ ในเรื่องต่าง ๆ ดังนี้ คือการกำจัดวัชพืช จำนวนครั้งในการกำจัดวัชพืช อายุถั่วลิสงเพื่อกำจัดวัชพืชครั้งที่ 1 และครั้งที่ 2 การ

พรวนดินพูนโคน การใส่ปุ๋ยเคมี จำนวนครั้งที่ใส่ปุ๋ยเคมี สูตรปุ๋ยเคมีที่ใช้ครั้งที่ 1 และครั้งที่ 2 อายุพืชที่ใส่ปุ๋ย อัตราที่ใช้ การใช้สารเคมีกำจัดโรคแมลง และชนิดสารเคมีที่ใช้ ผลการวิจัยสามารถแยกอธิบายได้ดังนี้ (ตารางที่ 4.7)

(1) **วิธีการกำจัดวัชพืช** เกษตรกรเกือบทั้งหมดคือร้อยละ 91.2 กำจัดวัชพืชโดยใช้แรงงานคน ที่เหลือร้อยละ 5.4 และ 3.4 มีการกำจัดวัชพืชโดยใช้แรงงานคนร่วมกับสารเคมี และใช้สารเคมีปราบวัชพืช ตามลำดับ ซึ่งสอดคล้องกับการศึกษาของ ไชนา ธาณี และคณะ (2533) ที่พบว่า การดูแลรักษาและการกำจัดวัชพืชเกษตรกรส่วนใหญ่ใช้แรงงานคน

(2) **จำนวนครั้งในการกำจัดวัชพืช** เกษตรกรมากกว่าครึ่งคือร้อยละ 58.8 กำจัดวัชพืช 1 ครั้ง รองลงมาคือร้อยละ 39.2 กำจัดวัชพืช 2 ครั้ง ที่เหลือร้อยละ 2.0 กำจัดวัชพืช 3 ครั้ง โดยส่วนใหญ่เกษตรกรจะกำจัดวัชพืช 1 ครั้ง พร้อมกับการใส่ปุ๋ยไปพร้อมกัน อาจจะเนื่องมาจากแรงงานที่ช่วยงานมีไม่เพียงพอ ผลการศึกษาสอดคล้องกับศึกษาของ อัจฉรีย์ รักขลา (2533) พบว่า เกษตรกรใช้จอบกำจัดวัชพืช 1 ครั้ง เมื่ออายุ 15-20 วัน บางรายจะใส่ปุ๋ยไปพร้อมกันเพราะมีปัญหาเรื่อง ค่าแรงสูง

(3) **ช่วงอายุถั่วลิสงที่กำจัดวัชพืช ครั้งที่ 1** เกษตรกรร้อยละ 45.3 กำจัดวัชพืชเมื่อถั่วลิสงอายุได้ 15 วัน รองลงมาคือร้อยละ 26.4 กำจัดวัชพืชเมื่อถั่วลิสง อายุได้ 30 วัน และร้อยละ 17.6 กำจัดวัชพืชเมื่ออายุถั่วลิสงได้ 20 วัน ส่วนที่เหลือร้อยละ 8.1 และ 2.7 กำจัดวัชพืชที่อายุ 25 วัน และ 35 วันขึ้นไปตามลำดับ ส่วนใหญ่เกษตรกรทำการกำจัดวัชพืชอายุถั่วลิสงไม่เกิน 1 เดือน อาจจะเนื่องมาจากการระบาดของวัชพืชแต่ละราย และความเหมาะสมของพื้นที่ปลูกถั่วลิสง เกษตรกรส่วนใหญ่ค่อนข้างที่จะเข้าใจในช่วงระยะเวลาในการกำจัดวัชพืช เพราะว่าถ้าเกิน 45 วัน แล้วจะทำให้กระทบกระเทือนต่อการแทงเข็มติดฝักและอาจจะทำให้ผลผลิตลดลงได้ ผลการศึกษาใกล้เคียงกับการศึกษาของ (วุฒิศักดิ์ พรพรหมประทาน และคณะ, 2523 อ้างถึงใน อัจฉรีย์ รักขลา, 2533) ที่พบว่า การพูนโคนในช่วงอายุ 30-45 วัน อาจจะกระทบกระเทือนต่อผลผลิตได้ โดยเฉพาะการพูนโคนในช่วง 45 วันทำให้ผลผลิตลดลงทุกแห่งและทุกปี

(4) **ช่วงอายุถั่วลิสงที่กำจัดวัชพืชครั้งที่ 2** มีเกษตรกรจำนวน 61 รายที่กำจัดวัชพืชครั้งที่ 2 พบว่า เกษตรกรร้อยละ 47.5 กำจัดวัชพืชครั้งที่ 2 เมื่ออายุถั่วลิสงได้ 1 เดือน รองลงมาคือร้อยละ 22.9 กำจัดวัชพืชครั้งที่ 2 เมื่ออายุได้ 45 วัน และร้อยละ 11.6 กำจัดวัชพืชเมื่ออายุ 20-25 วัน ที่เหลือร้อยละ 9.8 และ 8.2 กำจัดวัชพืชเมื่ออายุ 35 วัน และอายุ 40 วันตามลำดับ จากการศึกษาของ (พจน์ พิมพ์นิตย์ และคณะ, 2523 อ้างถึงใน อัจฉรีย์ รักขลา, 2533) พบว่า การกำจัดวัชพืช 2-3 ครั้ง ร่วมกับการพูนโคนจะให้ผลผลิตไม่แตกต่างกันกับการกำจัดวัชพืช 2-3 ครั้ง โดยไม่พูนโคน

(5) **การพรวนดินพูนโคน** เกษตรกรส่วนมากคือร้อยละ 66.9 ทำการพรวนดินพูนโคนเพียงครั้งเดียว และร้อยละ 8.1 พรวนดิน 2 ครั้ง มีเกษตรกรร้อยละ 25.0 ไม่มีการ

พรวนดินพูนโคน สำหรับการพูนโคน เกษตรกรจะทำไปพร้อมกับการใส่ปุ๋ย ดายหน้าครั้ง ที่ 1 หรือ 2 โดยจะกระทำก่อนถั่วลิสงจะมีอายุเกิน 45 วัน จากการศึกษาของ (อานนท์ วาทยานนท์ และคณะ, 2531 อ้างถึงใน ทักษิณา คັນสยะวิชัย, 2533) พบว่าการพูนโคน ไม่มีผลต่อจำนวนผลผลิต กล่าวคือผลผลิตไม่มีความแตกต่างกันทางสถิติ

(6) **การใช้ปุ๋ยเคมี** เกษตรกรส่วนมากคือร้อยละ 69.6 มีการใส่ปุ๋ยเคมี จำนวน 1 ครั้ง และร้อยละ 8.8 ใส่ 2 ครั้ง ที่เหลือร้อยละ 21.6 ไม่ใช้ปุ๋ยเคมี เนื่องจากเป็นพื้นที่ เปิดใหม่ดินยังมีความอุดมสมบูรณ์อยู่มาก ถ้าใช้ปุ๋ยอาจจะทำให้เฝือใบได้ทำให้การติดฝัก น้อยลง

(7) **สูตรปุ๋ยเคมี (ครั้งที่ 1)** มีเกษตรกรจำนวน 116 ราย ที่มีการใส่ปุ๋ย -2 ครั้ง พบว่าเกษตรกรเกือบทั้งหมดในจำนวนที่ใส่ปุ๋ย 1-2 ครั้ง คือร้อยละ 93.2 ใช้ปุ๋ยสูตร 15-15-15 ส่วนที่เหลือร้อยละ 3.4 เท่ากัน ใช้ปุ๋ยสูตร 12-24-12 และ 16-16-8 ตามลำดับ ปุ๋ยที่นิยมใช้เป็นปุ๋ยสูตร 15-15-15 เนื่องจากเป็นปุ๋ยที่นิยมใช้กันทั่วไป หาซื้อ ได้ง่าย เกษตรกรมีความนิยมใช้กับทุกพืช แม้ว่าการปลูกถั่วลิสงจะแนะนำให้ใช้สูตรอื่นก็ตาม

(8) **อัตราการใส่ปุ๋ย (ครั้งที่ 1)** มีเกษตรกรจำนวน 116 ราย ที่มีการใส่ปุ๋ย 1-2 ครั้ง พบว่า เกษตรกรมากกว่าครึ่ง ของจำนวนที่ใส่ปุ๋ย 1-2 ครั้ง คือร้อยละ 58.6 ใส่ปุ๋ยใน อัตรา 25 กิโลกรัมต่อไร่ รองลงมาคือร้อยละ 20.7 ใส่ปุ๋ยอัตรา 20 กิโลกรัมต่อไร่ และ ร้อยละ 10.3 ใส่ปุ๋ยอัตรา 15 กิโลกรัมต่อไร่ ส่วนที่เหลือร้อยละ 7.8 และ 2.6 ใส่ปุ๋ย อัตรา 30-50 กิโลกรัมต่อไร่ และ 10 กิโลกรัมต่อไร่ ตามลำดับ

(9) **ช่วงอายุพืชที่ใส่ปุ๋ย (ครั้งที่ 1)** มีเกษตรกรจำนวน 116 ราย ที่มีการใส่ปุ๋ย 1-2 ครั้ง พบว่า เกษตรกรในจำนวนที่ใส่ปุ๋ย 1-2 ครั้ง คือร้อยละ 41.4 ใส่ปุ๋ยครั้งแรก เมื่อ อายุถั่วลิสงได้ 1 เดือน รองลงมาคือร้อยละ 17.2 ใส่เมื่ออายุถั่วลิสงได้ 15 วัน และร้อยละ 13.8 ใส่ปุ๋ยครั้งแรกเมื่ออายุได้ 35-40 วัน ที่เหลือร้อยละ 12.1 9.5 และ 6.0 ที่ใส่ปุ๋ยครั้งแรกเมื่ออายุ 20 วัน ใส่ก่อนปลูก และอายุ 25 วัน ตามลำดับ จากผลการศึกษาอาจกล่าว ได้ว่า เกษตรกรมีการใส่ปุ๋ยไปพร้อม ๆ กับการดายหญ้า พูนโคน ฉะนั้นจึงทำให้มีระยะเวลา ที่ใส่ปุ๋ยกระจายออกไปมาก แต่ยังอยู่ในระยะอายุไม่เกิน 45 วัน

(10) **สูตรปุ๋ยเคมี (ครั้งที่ 2)** มีเกษตรกรจำนวน 13 ราย ที่มีการใส่ปุ๋ย 2 ครั้ง พบว่า เกษตรกรร้อยละ 76.9 ในจำนวนที่ใส่ปุ๋ยครั้งที่ 2 ใส่ปุ๋ยสูตร 15-15-15 ร้อยละ 15.4 ใส่ปุ๋ยสูตร 12-24-12 ที่เหลือร้อยละ 7.7 ใส่ปุ๋ยสูตร 16-16-8 จากการศึกษา พบว่า การใส่ปุ๋ยเคมี ครั้งที่ 2 เกษตรกรยังมีการใช้ปุ๋ยเคมีสูตร 15-15-15 เหมือนเดิมกับ การใส่ปุ๋ยครั้งที่ 1 โดยเกษตรกรจะแบ่งใส่เป็น 2 ครั้ง

(11) **ช่วงอายุที่ใส่ปุ๋ย (ครั้งที่ 2)** มีเกษตรกรจำนวน 13 ราย ที่มีการใส่ปุ๋ยครั้งที่ 2 พบว่า ร้อยละ 61.5 ในจำนวนที่ใส่ปุ๋ยครั้งที่ 2 ใส่ปุ๋ยเมื่ออายุได้ 30 วัน รองลงมาคือ ร้อยละ 30.8 ใส่เมื่ออายุ 40-45 วัน ส่วนเหลือร้อยละ 7.1 ใส่ปุ๋ยเมื่ออายุ 15 วัน อาจจะ

กล่าวได้ว่า การใส่ปุ๋ยครั้งที่ 2 มีความสอดคล้องกับการกำจัดวัชพืชเช่นกัน เกษตรกรจะเลือกปฏิบัติไม่เกินอายุ 45 วัน เพราะจะมีผลกระทบต่อผลผลิตของถั่วลิสง

(12) อัตราการใช้ปุ๋ย (ครั้งที่ 2) เกษตรกรร้อยละ 53.8 ในจำนวนที่มีการใส่ปุ๋ยครั้งที่ 2 ใส่ในอัตรา 25 กิโลกรัมต่อไร่ รองลงมาคือร้อยละ 23.1 ใส่ในอัตรา 20 กิโลกรัมต่อไร่ ที่เหลือร้อยละ 15.4 และ 7.7 ใส่ในอัตรา 30 กิโลกรัมต่อไร่ และ 15 กิโลกรัมต่อไร่ ตามลำดับ จากผลการศึกษาพบว่าอัตราการใช้ปุ๋ย ครั้งที่ 2 จะมีความสอดคล้องกับการใช้ปุ๋ย ครั้งที่ 1 โดยเกษตรกรใช้อัตราที่ใกล้เคียงกัน

(13) การใช้สารเคมีป้องกันกำจัดโรคแมลง เกษตรกรร้อยละ 54.7 มีการใช้สารเคมี 1 ครั้ง และร้อยละ 12.2 ใช้ 2 ครั้ง ส่วนที่เหลือร้อยละ 33.1 ไม่มีการใช้สารเคมี อาจจะเนื่องจากบางแห่งมีการระบาดไม่รุนแรงจึงไม่มีการใช้สารเคมี และอาจจะเนื่องมาจากปริมาณสารเคมีที่สนับสนุนจากศูนย์ขยายพันธุ์พืชมีไม่เพียงพอ ซึ่งมีความสอดคล้องกับระดับความต้องการสารเคมีป้องกันกำจัดศัตรูพืช ในระดับมากเช่นเดียวกัน

(14) ชนิดสารเคมีที่เกษตรกรใช้ เกษตรกรร้อยละ 50.7 ใช้ฟูราดาน ร้อยละ 8.1 ใช้โฟลิดอน ส่วนที่เหลือร้อยละ 4.7 และ 3.4 ใช้ฟอสซ์ และอะโซทริน ตามลำดับ และยังมีเกษตรกรร้อยละ 33.1 ไม่ใช้สารเคมี โดยเกษตรกรจะนิยมใช้ฟูราดานหวานช่วงก่อนออกดอกและแทงเข็ม เพื่อป้องกันเสียนดินเข้าทำลายฝักถั่ว การป้องกันแมลงชนิดอื่นมีน้อย เพราะการระบาดไม่รุนแรง

ตารางที่ 4.7 สภาพการดูแลรักษาแปลงขยายพันธุ์ถั่วลิสงของเกษตรกร

สภาพการผลิตเมล็ดพันธุ์	จำนวน (N=148)	ร้อยละ
1. วิธีการกำจัดวัชพืช		
ใช้แรงงานคน	135	91.2
ใช้สารเคมี	5	3.4
ใช้แรงงานคนและสารเคมี	8	5.4
2. จำนวนครั้งในการกำจัดวัชพืช		
จำนวน 1 ครั้ง	87	58.8
จำนวน 2 ครั้ง	58	39.2
จำนวน 3 ครั้ง	3	2.0

ตารางที่ 4.7 สภาพการดูแลรักษาแปลงขยายพันธุ์ถั่วลิสงของเกษตรกร (ต่อ)

สภาพการผลิตเมล็ดพันธุ์	จำนวน	ร้อยละ
(N=148)		
3. ช่วงอายุถั่วลิสงที่กำจัดวัชพืช ครั้งที่ 1		
อายุ 15 วัน	67	45.3
อายุ 20 วัน	26	17.6
อายุ 25 วัน	12	8.1
อายุ 30 วัน	39	26.3
อายุ 35-40 วัน	4	2.7
4. ช่วงอายุถั่วลิสงที่กำจัดวัชพืช ครั้งที่ 2 (N=61)		
อายุ 20-25 วัน	7	11.6
อายุ 30 วัน	29	47.5
อายุ 35 วัน	6	9.8
อายุ 40 วัน	5	8.2
อายุ 45 วัน	14	22.9
5. การพรวนดิน พูนโคน		
ไม่ปฏิบัติ	37	25.0
ปฏิบัติ 1 ครั้ง	99	66.9
ปฏิบัติ 2 ครั้ง	12	8.1
6. จำนวนครั้งที่ใส่ปุ๋ยเคมี		
ไม่ใช้	32	21.6
จำนวน 1 ครั้ง	103	69.6
จำนวน 2 ครั้ง	13	8.8
7. สูตรปุ๋ยเคมี (ครั้งที่ 1) (N= 116)		
สูตร 15-15-15	108	93.2
สูตร 16-16-8	4	3.4
สูตร 12-24-12	4	3.4
8. อัตราการใส่ปุ๋ยต่อไร่ (ครั้งที่ 1) (N= 116)		
อัตรา 10-15 กิโลกรัม	15	12.9
อัตรา 20 กิโลกรัม	24	20.7
อัตรา 25 กิโลกรัม	68	58.6
อัตรา 30-50 กิโลกรัม	9	7.8

ตารางที่ 4.7 สภาพการดูแลรักษาแปลงขยายพันธุ์ถั่วลิสงของเกษตรกร (ต่อ)

สภาพการผลิตเมล็ดพันธุ์	จำนวน	ร้อยละ
(N=148)		
9. อายุพืช เมื่อใส่ปุ๋ยครั้งที่ 1 (N= 116)		
ใส่ก่อนปลูก	11	9.5
อายุ 15 วัน	20	17.2
อายุ 20 วัน	14	12.1
อายุ 25 วัน	7	6.0
อายุ 30 วัน	48	41.4
อายุ 35-40 วัน	16	13.8
10. สูตรปุ๋ยเคมีที่ใส่ (ครั้งที่ 2) (N= 13)		
สูตร 15-15-15	10	76.9
สูตร 12-24-12	2	15.4
สูตร 16-16-8	1	7.7
11. อายุพืชที่ใส่ปุ๋ยเคมี (ครั้งที่ 2) (N= 13)		
อายุ 15 วัน	1	7.7
อายุ 30 วัน	8	61.5
อายุ 40-45 วัน	4	30.8
12. อัตราการใช้ปุ๋ยเคมี (ครั้งที่ 2) (N= 13)		
อัตรา 15 กก./ไร่	1	7.7
อัตรา 20 กก./ไร่	3	23.1
อัตรา 25 กก./ไร่	7	53.8
อัตรา 30 กก./ไร่	2	15.4
13. การใช้สารเคมีกำจัดโรคแมลง		
ไม่ใช้	49	33.1
ใช้ 1 ครั้ง	81	54.7
ใช้ 2 ครั้ง	18	12.2
14. ชนิดสารเคมีที่ใช้ที่เกษตรกรใช้		
ไม่ใช้	49	33.1
ฟูราดาน	75	50.7
โฟลิดอน	12	8.1
ฟอสซ์	7	4.7
อะโซดริน	5	3.4

4.2.6 สภาพการผลิตเมล็ดพันธุ์ เรื่องการเก็บเกี่ยวและการจัดการหลังการเก็บเกี่ยว

การเก็บเกี่ยวและการจัดการหลังการเก็บเกี่ยว ได้ศึกษาวิธีการปฏิบัติ ดังนี้ การสังเกตฝักแก่ วิธีการเก็บเกี่ยว การปลิดฝัก การตากเมล็ดพันธุ์ และวัสดุรองตากเมล็ดพันธุ์ สามารถแยกอธิบายได้ดังนี้ (ตารางที่ 4.8)

(1) การสังเกตฝักแก่ก่อนการเก็บเกี่ยว เกษตรกรร้อยละ 43.2 จะสังเกตเปลือกฝักด้านในเป็นสีน้ำตาลและนับอายุตามกำหนด 95-110 วัน รองลงมาร้อยละ 33.8 ใช้วิธีนับอายุ 95-110 วัน ที่เหลือร้อยละ 22.3 และ 0.7 ใช้วิธีการสังเกตเปลือกฝักด้านในเป็นสีน้ำตาล และใบเหลืองร่วงหล่นทั่วแปลง ตามลำดับ เกษตรกรส่วนใหญ่เข้าใจวิธีการสังเกตฝักแก่ก่อนการเก็บเกี่ยวเพื่อใช้ทำเมล็ดพันธุ์ โดยจะมีการสังเกตเปลือกฝักและนับอายุไปพร้อมกัน ซึ่งสอดคล้องกับการศึกษาของ ไชนา ฮานี (2533) พบว่า เกษตรกรมีวิธีการสังเกตการสุกแก่ โดยแกะดูเปลือกด้านในเปลี่ยนเป็นสีน้ำตาลจึงทำการเก็บเกี่ยว

(2) วิธีการเก็บเกี่ยว เกษตรกรร้อยละ 45.3 มีวิธีการเก็บเกี่ยว โดยใช้มือถอนและจอบขุด รองลงมาร้อยละ 39.2 เก็บเกี่ยวโดยใช้มือถอนอย่างเดียวและเกษตรกรที่เหลือร้อยละ 15.5 เก็บเกี่ยวโดยใช้จอบขุด เนื่องจากดินแข็งทำให้เก็บเกี่ยวยาก สอดคล้องกับการศึกษาของ พวงทอง ยินอัศวพรณ (2537) เรื่องการปฏิบัติหลังการเก็บเกี่ยวถั่วลิสงของเกษตรกรในจังหวัดกาฬสินธุ์ พบว่าวิธีการเก็บเกี่ยวโดยใช้มือถอน แล้วเคาะดินให้ร่วงจากฝักวางพาดไว้บนแปลงแล้วจึงปลิดฝัก

(3) วิธีการปลิดฝัก เกษตรกรร้อยละ 55.4 ปลิดฝักทันทีหลังการถอนออกจากแปลง รองลงมาคือร้อยละ 23.6 จะตากไว้บนแปลงและทยอยปลิดฝักไปเรื่อย ๆ ส่วนที่เหลือเกษตรกรร้อยละ 20.9 จะตากแห้งทั้งต้นก่อนแล้วจึงปลิดฝัก โดยเกษตรกรจะปฏิบัติตามความสะดวก จำนวนแรงงานของแต่ละครัวเรือน และแรงงานจ้าง โดยเฉพาะในช่วงที่มีการเก็บเกี่ยวพร้อมกัน ค่าแรงในการจ้างปลิดฝักจะค่อนข้างสูงมาก จึงมีเกษตรกรบางส่วนตากไว้บนแปลงทยอยปลิดฝักไปเรื่อย ๆ

(4) ระยะเวลาการตากเมล็ดพันธุ์ เกษตรกรร้อยละ 44.6 ใช้เวลาในการตากเมล็ดพันธุ์ 8-14 วัน รองลงมาคือร้อยละ 35.8 ใช้เวลาในการตากเมล็ดพันธุ์ 5-7 วัน ส่วนที่เหลือร้อยละ 19.6 ใช้เวลาตากเมล็ดพันธุ์ 15-21 วัน อาจจะเนื่องมาจากในช่วงที่เก็บเกี่ยว มีพายุหรือฝนตกชุกจึงทำให้เกษตรกรใช้เวลาในการตากเมล็ดพันธุ์นาน

(5) วัสดุที่ใช้รองตากเมล็ดพันธุ์ เกษตรกรเกือบทั้งหมดคือร้อยละ 97.3 ใช้ตาข่ายในลอนรองตากเมล็ดพันธุ์ และร้อยละ 2.0 ใช้เสื่อรองตากเมล็ดพันธุ์ มีเกษตรกรเพียงร้อยละ 0.7 ที่ใช้สังกะสี ซึ่งยังไม่เข้าใจวิธีการตากทำให้เมล็ดตาย ทางศูนย์ฯจึงได้ให้เกษตรกรรายดังกล่าวนำผลผลิตที่ได้ทั้งหมดไปจำหน่ายในตลาดท้องถิ่น ผลการศึกษา

แตกต่างจากการศึกษาของพวงทอง ยืนอัศวพรรณ (2527) อ้างถึงใน จวงจันทร์ ดวงพัตรา (2533) ที่พบว่าเกษตรกรใช้วัสดุที่หาง่ายในท้องถิ่นสำหรับตากเมล็ดพันธุ์ ได้แก่ แคร่ไม้ไผ่ เสื่อ กระตัง สังกะสี ผ้าพลาสติก เป็นต้น มีส่วนน้อยที่ใช้ตาข่ายในล่อนตากเมล็ดพันธุ์

ตารางที่ 4.8 การเก็บเกี่ยวและการจัดการหลังการเก็บเกี่ยวของเกษตรกร

สภาพการผลิตเมล็ดพันธุ์	จำนวน (N=148)	ร้อยละ
1. การสังเกตผักก่อนการเก็บเกี่ยว		
เปลือกผักด้านในสีน้ำตาลเข้ม	33	22.3
นับอายุ 95-110 วัน	50	33.8
ใบเหลืองร่วงหล่นทั่วแปลง	1	0.7
นับอายุและสังเกตสีเปลือกผัก	64	43.2
2. วิธีการเก็บเกี่ยว		
ใช้มือถอน	58	39.2
ใช้จอบขุด	23	15.5
ใช้ทั้ง 2 วิธี	67	45.3
3. วิธีการปลิดผัก		
ปลิดผักสดทันทีหลังการถอน	82	55.4
ตากแห้งทั้งต้นแล้วจึงปลิดผัก	31	21.0
ตากไว้บนแปลงทยอยปลิด	35	23.6
4. ระยะเวลาการตากเมล็ดพันธุ์		
5-7 วัน	53	35.8
8-14 วัน	66	44.6
15-21 วัน	29	19.6
5. วัสดุที่ใช้รองตากเมล็ดพันธุ์		
ตาข่ายในล่อน	144	97.3
เสื่อ	3	2.0
สังกะสี	1	0.7

4.2.7 สภาพการผลิตเมล็ดพันธุ์เรื่องระยะเวลาการเก็บรักษาและจัดซื้อคืน

การเก็บรักษาและจัดซื้อคืนศึกษาถึง ระยะจากวันเก็บเกี่ยวถึงวันจำหน่ายผลผลิต และระยะเวลาจากวันซื้อคืนถึงวันรับเงินค่าเมล็ดพันธุ์ แยกอธิบายดังนี้ (ตารางที่ 4.9)

(1) ระยะเวลาจากวันเก็บเกี่ยวจนถึงวันจำหน่ายผลผลิต เกษตรกรเกินกว่าครึ่ง คือร้อยละ 58.1 ใช้เวลา 21-30 วัน รองลงมาร้อยละ 22.3 ใช้เวลา 10-20 วัน เกษตรกรร้อยละ 15.5 ใช้เวลาดังแต่เก็บเกี่ยวจนถึงจำหน่าย 41 วันขึ้นไป ส่วนที่เหลือ ร้อยละ 3.4 และ 0.7 ใช้เวลาในการจัดการ 31-40 วัน และไม่ได้จำหน่ายผลผลิตคืนให้ ศูนย์ขยายพันธุ์พืช ตามลำดับ ทั้งนี้อาจจะเนื่องมาจากในช่วงที่มีการเก็บเกี่ยวมีฝนตกชุก ทำให้เกษตรกรตากเมล็ดพันธุ์ไม่ได้จึงมีเกษตรกรบางรายใช้เวลาในการจัดการนาน

(2) ระยะเวลาจากวันซื้อคืนถึงรับเงินค่าเมล็ดพันธุ์ เกษตรกรร้อยละ 40.5 ใช้เวลา 21 วันขึ้นไป รองลงมาร้อยละ 33.1 ใช้เวลาไม่เกิน 15 วัน ส่วนที่เหลือร้อยละ 25.7 ใช้เวลา 16-20 วัน ทั้งนี้อาจจะเนื่องมาจากในบางหมู่บ้านจะต้องรอการนำหลักฐานในการเบิกจ่ายให้พร้อมกันเป็นงวดเดียว เพื่อความสะดวกของเกษตรกรรายที่จะเป็นผู้รับเงินแทนคนอื่นทั้งหมด ทำให้เสียเวลาในการเข้ามารับเงินไปจ่ายให้แก่สมาชิกน้อยลง ซึ่งสอดคล้องกับผลการศึกษาของ ไพบุลย์ พลอยล้อมแสง และคณะ (2537) พบว่า เกษตรกรมีปัญหาเรื่องแรงงาน การจัดซื้อคืน และการเบิกจ่ายเงินล่าช้า

ตารางที่ 4.9 การเก็บรักษาเมล็ดพันธุ์และการจัดซื้อคืนของเกษตรกร

สภาพการผลิตเมล็ดพันธุ์	จำนวน	ร้อยละ
(N=148)		
1. ระยะเวลาจากเก็บเกี่ยวจนถึงจำหน่ายผลผลิต		
ใช้เวลา 10-20 วัน	33	22.3
ใช้เวลา 21-30 วัน	86	58.1
ใช้เวลา 31-40 วัน	5	3.4
ใช้เวลา 41 วันขึ้นไป	23	15.5
อื่น ๆ (ไม่ได้จำหน่าย)	1	0.7
2. ระยะเวลาจากวันจัดซื้อคืนจนถึงรับเงินค่าเมล็ดพันธุ์		
ไม่เกิน 15 วัน	49	33.1
ใช้เวลา 16- 20 วัน	38	25.7
ใช้เวลา 21 วันขึ้นไป	60	40.5
อื่น ๆ (ไม่ได้จำหน่าย)	1	0.7

4.3 ปัญหาในการผลิตเมล็ดพันธุ์ของเกษตรกร

การกำหนดปัญหาของเกษตรกร ได้แบ่งออกเป็น 3 ระดับ คือ ปัญหามาก มีค่าเท่ากับ 2 ปัญหาน้อย มีค่าเท่ากับ 1 และไม่มีปัญหา มีค่าเท่ากับ 0 สำหรับการแปลความระดับปัญหา ใช้วิธีนำค่าเฉลี่ยระดับปัญหาของเกษตรกรแต่ละประเด็น เปรียบเทียบกับเกณฑ์การแปลความหมาย

ผลการวิจัยในส่วนนี้ ได้แบ่งระดับปัญหาของเกษตรกรออกเป็น 2 ส่วนคือ ปัญหาในการผลิตเมล็ดพันธุ์ของเกษตรกร และปัญหาการส่งเสริมการผลิตเมล็ดพันธุ์ ผลการวิจัยในแต่ละส่วนเป็นดังนี้

4.3.1 ปัญหาในการผลิตเมล็ดพันธุ์ของเกษตรกร

ผลการวิจัยในส่วนนี้สามารถแยกอธิบายได้แต่ละประเด็นเกษตรกรมีปัญหาในเรื่องต่าง ๆ ดังนี้ (ตารางที่ 4.10)

(1) สภาพพื้นที่ เกษตรกรมีปัญหาทั้ง 2 เรื่องคือ ดินขาดความอุดมสมบูรณ์ (1.20) และเลือกพื้นที่ที่ไม่เหมาะสม (0.89) อาจจะเนื่องมาจากเกษตรกรมีหลักเกณฑ์ในการเลือกพื้นที่ดี เช่น เป็นที่ดอนการระบายน้ำดีจึงทำให้มีปัญหาเรื่องดังกล่าวน้อย

(2) เมล็ดพันธุ์จัดทำแปลง เกษตรกรมีปัญหาในระดับน้อย 3 เรื่องคือ เมล็ดพันธุ์มีพันธุ์ปนและฝักลายมาก (1.24) ได้รับเมล็ดพันธุ์หลักช้า ทำให้ปลูกช้า (1.06) และไม่มีเงินสดจ่ายค่าเมล็ดพันธุ์ (0.83) ส่วนเรื่องเกษตรกรไม่มีปัญหาคือ เมล็ดพันธุ์หลักความงอกไม่ดี (0.50) ผลการศึกษามีความใกล้เคียงกับผลการศึกษาของ ศูนย์ขยายพันธุ์พืชที่ 5 ลพบุรี ที่พบว่า เกษตรกรมีปัญหาเรื่องเงินทุนไม่เพียงพอ และการศึกษาของหัสชัย พร้าโมต (2530) พบว่า เกษตรกรปลูกล่าช้า แตกต่างจากผลการศึกษาของ ไพบุลย์ พลอยล้อมแสง และคณะ (2537) ที่พบว่า เกษตรกรขาดเงินทุน และเมล็ดพันธุ์หลักงอกไม่ดี

(3) การเตรียมดิน เกษตรกรมีปัญหาในระดับน้อยในเรื่อง ค่าไถเตรียมดินแพง (0.78) ส่วนเรื่องที่เกษตรกรไม่มีปัญหา ได้แก่ ขาดแรงงานในการปลูก (0.59) และขาดแรงงานในการเตรียมแปลง (0.51) แตกต่างจากผลการศึกษาของไพบุลย์ พลอยล้อมแสง และคณะ (2537) ที่พบว่า เกษตรกรมีปัญหาในเรื่องขาดแคลนแรงงาน แหล่งเงินทุน และผลการศึกษาของ ศรันย์ วรรณจักริยา (2534) พบว่า เกษตรกรขาดแคลนแรงงานในช่วงต่าง ๆ และจ้างแรงงานยาก

(4) การดูแลรักษา เกษตรกรมีปัญหาในระดับมาก จำนวน 4 เรื่อง ได้แก่ โรคโคนเน่า (1.57) เลียนดิน (1.51) หนอนม้วนใบ (1.49) และขาดน้ำช่วงแทงเข็มและติดฝัก (1.40) เกษตรกรมีปัญหาในระดับน้อย จำนวน 8 เรื่อง ได้แก่ มีวัชพืชมาก (1.29)

เครื่องพ่นสารเคมีไม่เพียงพอ (1.27) ปริมาณสารเคมีไม่เพียงพอ (1.27) โรคใบจุด (1.25) ขาดความรู้ในการใช้สารเคมี (1.18) โรคเหี่ยว (1.15) เพลี้ยอ่อน (1.01) และไม่ทราบอัตราการใช้สารเคมี (0.89) ส่วนเรื่องที่เกษตรกรไม่มีปัญหา คือ การทำลายของหนู (0.28) ผลการศึกษาสอดคล้องกับการศึกษาของชัยฤทธิ์ บัวแสง และคณะ (2532) พบว่าเกษตรกรสมาชิกแปลงขยายพันธุ์ส่วนใหญ่ยังขาดความรู้ความเข้าใจในการใช้สารเคมี และการศึกษาของ หัสชัย พร้าโมต (2536) ที่พบว่า เกษตรกรประสบปัญหาฝนแล้ง และขาดน้ำในช่วงแทงเข็มและติดฝัก

(5) การตรวจแปลงขยายพันธุ์ เกษตรกรมีปัญหาในระดับมาก จำนวน 1 เรื่อง คือ การตัดพันธุ์ปน (1.34) สำหรับเรื่องที่เกษตรกรมีปัญหาในระดับน้อย จำนวน 2 เรื่อง ได้แก่ การแยกลักษณะพันธุ์ปน (1.05) และการกำหนดแถวคุมเพื่อป้องกันพันธุ์ปน (0.87) ทั้งนี้อาจจะเนื่องมาจากเกษตรกร ได้รับการอบรมเกี่ยวกับการผลิตเมล็ดพันธุ์น้อยครั้ง และเป็นเกษตรกรที่เข้าร่วมโครงการใหม่การแยกลักษณะพันธุ์ปนจึงทำได้ยาก

(6) การเก็บเกี่ยว เกษตรกรส่วนใหญ่มีปัญหาในระดับมาก จำนวน 2 เรื่อง ได้แก่ ฝักถั่วขาดและงอกในดินมาก (1.50) ได้ผลผลิตเฉลี่ยต่อไร่ต่ำ (1.43) และเกษตรกรมีปัญหาในระดับน้อย คือ ไม่สามารถเก็บเกี่ยวได้ทันตามกำหนด (0.75) ส่วนเรื่องที่เกษตรกรไม่มีปัญหา คือ วิธีการการสังเกตฝักแก่ก่อนเก็บเกี่ยว ทั้งนี้อาจจะเนื่องมาจากในช่วงการเก็บเกี่ยวมีพายุและฝนตกชุกเกษตรกรเก็บเกี่ยวไม่ทันทำให้เมล็ดงอกในดินมาก

(7) การจัดการหลังการเก็บเกี่ยว เกษตรกรมีปัญหา คือ ฝนตกชุกตากเมล็ดพันธุ์ไม่ได้ (1.34) เกษตรกรมีปัญหาในระดับน้อยจำนวน 2 เรื่อง คือ การเก็บรักษารอจำหน่ายนาน (1.17) และขาดความรู้ในการคัดแยกฝักลาย (0.78) ส่วนในเรื่องที่เหลือ เกษตรกรไม่มีปัญหา คือ ไม่ทราบลักษณะฝักแห้งพร้อมเก็บรักษา (0.55) ทั้งนี้อาจจะเนื่องมาจากเกษตรกรปลูกล่าช้าทำให้ช่วงการเก็บเกี่ยวมีฝนตกชุกตากเมล็ดพันธุ์ไม่ได้ เนื่องจากสภาพธรรมชาติไม่สามารถหลีกเลี่ยงได้

ตารางที่ 4.10 ปัญหาในการผลิตเมล็ดพันธุ์ของเกษตรกร

ปัญหาในการผลิตเมล็ดพันธุ์	(N=148)		ระดับปัญหา
	Mean	SD	
1. สภาพพื้นที่			
ดินขาดความอุดมสมบูรณ์	1.20	0.79	น้อย
เลือกพื้นที่ไม่เหมาะสม	0.89	0.79	น้อย
2. เมล็ดพันธุ์จัดทำแปลง			
ได้รับเมล็ดพันธุ์ชำทำให้ปลูกล่าช้า	1.06	0.93	น้อย
เมล็ดพันธุ์หลักความงอกไม่ดี	0.50	0.70	ไม่มี
เมล็ดพันธุ์มีพันธุ์ปนและฝักลายมาก	1.24	0.67	น้อย
ไม่มีเงินสดจ่ายค่าเมล็ดพันธุ์	0.83	0.90	น้อย
3. การเตรียมดิน			
ค่าไถเตรียมดินแพง	0.78	0.88	น้อย
ขาดแรงงานในการเตรียมแปลง	0.51	0.76	ไม่มี
ขาดแรงงานในการปลูก	0.59	0.81	ไม่มี
4. การดูแลรักษา			
ไม่ทราบอัตราการใช้ปุ๋ยเคมี	0.85	0.84	น้อย
มีวัชพืชมากกำจัดยาก	1.29	0.83	น้อย
ขาดน้ำช่วงแห้งแล้งและติดฝัก	1.40	0.80	มาก
โรคโคนเน่า	1.57	0.59	มาก
โรคใบจุด	1.25	0.77	น้อย
โรคเหี่ยว	1.15	0.69	น้อย
หนอนม้วนใบ	1.49	0.68	มาก
เสียนดิน	1.51	0.64	มาก
เพลี้ยอ่อน	1.01	0.72	น้อย
หนู	0.28	0.58	ไม่มี
ปริมาณสารเคมีไม่เพียงพอ	1.27	0.78	น้อย
ขาดความรู้ในการใช้สารเคมี	1.18	0.78	น้อย
เครื่องพ่นสารเคมีไม่เพียงพอ	1.27	0.88	น้อย
5. การตรวจแปลงขยายพันธุ์			
การแยกลักษณะพันธุ์ปน	1.05	0.79	น้อย
การกำหนดแถวคุมป้องกันพันธุ์ปน	0.87	0.71	น้อย
การตัดพันธุ์ปนทำลาย	1.34	0.81	มาก

ตารางที่ 4.10 ปัญหาในการผลิตเมล็ดพันธุ์ของเกษตรกร (ต่อ)

	(N=148)		
ปัญหาในการผลิตเมล็ดพันธุ์	Mean	SD	ระดับปัญหา
6. การเก็บเกี่ยว			
ไม่ทราบวิธีการสังเกตฝักแก่	0.40	0.69	ไม่มี
ไม่สามารถเก็บเกี่ยวได้ตามกำหนด	0.75	0.80	น้อย
ฝักถั่วขาดและงอกในดินมาก	1.50	0.65	มาก
ได้ผลผลิตเฉลี่ยต่อไร่ต่ำ	1.43	0.68	มาก
7. การจัดการหลังการเก็บเกี่ยว			
ฝนตกชุกตากเมล็ดพันธุ์ไม่ได้	1.34	0.75	มาก
ไม่ทราบลักษณะฝักแห้งพร้อมเก็บรักษา	0.55	0.69	ไม่มี
การเก็บรักษา รอจำหน่ายนาน	1.17	0.86	น้อย
ขาดความรู้ในการคัดแยกฝักลาย	0.78	0.81	น้อย

หมายเหตุ ค่าเฉลี่ย ระหว่าง 0.00 - 0.66 เกษตรกรไม่มีปัญหา

ค่าเฉลี่ย ระหว่าง 0.67 - 1.33 เกษตรกรมีปัญหาน้อย

ค่าเฉลี่ย ระหว่าง 1.34 - 2.00 เกษตรกรมีปัญหามาก

4.3.2 ปัญหาในการส่งเสริมการผลิตเมล็ดพันธุ์

ผลการวิจัยส่วนนี้ สามารถแยกอธิบายในแต่ละประเด็น เกษตรกรมีปัญหาในเรื่องต่าง ๆ ดังต่อไปนี้ (ตารางที่ 4.11)

(1) การประชุมเพื่อจัดทำแปลงขยายพันธุ์ พบว่าเกษตรกรไม่มีปัญหาทั้ง 2 เรื่อง คือ จำนวนครั้งที่นัดประชุมบ่อยเกินไป (0.54) และไม่มีเวลาเข้าร่วมประชุมตามนัด (0.48)

(2) การอบรมก่อนการจัดทำแปลงขยายพันธุ์ เกษตรกรมีปัญหในระดับน้อยจำนวน 2 เรื่องคือ ช่วงเวลาการอบรมไม่ตรงกับเวลาว่าง (0.86) และเนื้อหาวิชาการมากเกินไป (0.69) ส่วนในเรื่องที่เกษตรกรไม่มีปัญหาคือ สถานที่ฝึกอบรมไม่เหมาะสม

(3) การตรวจสอบคุณภาพเมล็ดพันธุ์ เกษตรกรมีปัญหในระดับน้อยจำนวน 2 เรื่องคือ แล้วเสร็จไม่พร้อมกันทำให้สุ่มตัวอย่างยาก (1.12) และคุณภาพไม่ได้มาตรฐาน (0.70) ส่วนเรื่องที่ไม่มีปัญหา คือ เจ้าหน้าที่ไม่ไปสุ่มตัวอย่างด้วยตนเอง (0.34)

(4) **การให้บริการและสนับสนุนการผลิต** เกษตรกรไม่มีปัญหาในเรื่องต่าง ๆ ดังนี้ ไม่มีตาชั่งเพื่อชั่งน้ำหนัก (0.57) คุณภาพกระสอบปอไม่ดี (0.56) ได้รับกระสอบปอล่าช้า (0.45) และจำนวนกระสอบไม่พอบรรจุ (0.18)

(5) **การจัดซื้อคิน** เกษตรกรมีปัญหามากจำนวน 2 เรื่องคือ การเบิกจ่ายเงินค่าเมล็ดพันธุ์ซื้อคินช้า (1.42) และการกำหนดราคาซื้อคินต่ำ (1.37) ส่วนเรื่องที่มีปัญหาระดับน้อย จำนวน 2 เรื่องได้แก่ การจัดซื้อคินล่าช้า (1.25) ชั่งน้ำหนักนาน ทำให้น้ำหนักลด (0.69) อาจจะเนื่องมาจากราคาซื้อคินที่กำหนดมีราคาไม่ค่อยแตกต่างจากราคาในตลาดท้องถิ่น ดังนั้นควรจะมีการศึกษาต้นทุนการผลิตและปรับราคาซื้อคินให้สูงขึ้น

(6) **ปัจจัยอื่น ๆ** เกษตรกรมีปัญหาระดับน้อยในเรื่อง การขาดแคลนเงินทุน (1.16) และแรงงานช่วงเก็บเกี่ยวไม่เพียงพอ (1.01)

โดยในภาพรวมแล้วการส่งเสริมการผลิตเมล็ดพันธุ์จากศูนย์ขยายพันธุ์พืชเกษตรกรมีปัญหาระดับน้อยถึงไม่มีเกือบทุกเรื่อง ส่วนเรื่องที่เกษตรกรมีปัญหาระดับมากคือ การกำหนดราคาซื้อคินและการเบิกจ่ายเงินซื้อคินล่าช้าซึ่งสอดคล้องกับผลการศึกษาของ ไพบุลย์พลอยเลื่อมแสง และคณะ (2537) ที่พบว่า เกษตรกรผู้จัดทำแปลงมีปัญหาระดับมากในเรื่อง การจัดซื้อคินและเบิกจ่ายเงินล่าช้า

ตารางที่ 4.11 ปัญหาในการส่งเสริมการผลิตเมล็ดพันธุ์ของเกษตรกร

ปัญหาในการผลิตเมล็ดพันธุ์	(N=148)		ระดับปัญหา
	Mean	SD	
1. การประชุมก่อนการจัดทำแปลงขยายพันธุ์			
ไม่มีเวลาเข้าร่วมประชุมตามนัด	0.48	0.74	ไม่มี
มีการจัดประชุมบ่อยครั้งเกินไป	0.54	0.65	ไม่มี
2. การอบรมก่อนการจัดทำแปลงขยายพันธุ์			
เนื้อหาวิชาการมากเกินไป	0.69	0.77	น้อย
ช่วงเวลาการอบรมไม่ตรงเวลาว่าง	0.86	0.83	น้อย
สถานที่ฝึกอบรมไม่เหมาะสม	0.27	0.62	ไม่มี
3. การตรวจสอบคุณภาพเมล็ดพันธุ์			
เสร็จไม่พร้อมกัน สุ่มตัวอย่างยาก	1.12	0.84	น้อย
คุณภาพเมล็ดพันธุ์ไม่ได้มาตรฐาน	0.70	0.73	น้อย
เจ้าหน้าที่ไม่สุ่มตัวอย่างด้วยตนเอง	0.34	0.67	ไม่มี

ตารางที่ 4.11 ปัญหาในการส่งเสริมการผลิตเมล็ดพันธุ์ของเกษตรกร (ต่อ)

	(N=148)		ระดับปัญหา
ปัญหาในการผลิตเมล็ดพันธุ์	Mean	SD	
4. การให้บริการและสนับสนุนการผลิต			
ได้รับกระสอบปอล่าช้า	0.45	0.71	ไม่มี
จำนวนกระสอบไม่พอบรรจุ	0.18	0.50	ไม่มี
คุณภาพกระสอบไม่ดี	0.56	0.74	ไม่มี
ไม่มีเครื่องชั่งน้ำหนัก	0.57	0.80	ไม่มี
5. การจัดซื้อคืน			
บรรจุกระสอบนานทำให้น้ำหนักลด	0.69	0.83	น้อย
การจัดซื้อคืนล่าช้า	1.25	0.82	น้อย
กำหนดราคาซื้อคืนต่ำ	1.37	0.75	มาก
การเบิกจ่ายเงินค่าเมล็ดพันธุ์ล่าช้า	1.42	0.77	มาก
6. อื่น ๆ			
ขาดแคลนเงินทุน	1.16	0.81	น้อย
แรงงานช่วงเก็บเกี่ยวไม่เพียงพอ	1.01	0.85	น้อย

หมายเหตุ ค่าเฉลี่ย ระหว่าง 0.00 - 0.66 เกษตรกรไม่มีปัญหา
 ค่าเฉลี่ย ระหว่าง 0.67 - 1.33 เกษตรกรมีปัญหา
 ค่าเฉลี่ย ระหว่าง 1.34 - 2.00 เกษตรกรมีปัญหา

4.4 สภาพการได้รับการส่งเสริมการผลิตเมล็ดพันธุ์ จากศูนย์ขยายพันธุ์พืช

การวิจัยส่วนนี้ได้ศึกษาสภาพการได้รับการส่งเสริมการผลิตเมล็ดพันธุ์ในประเด็นต่าง ๆ ซึ่งผลการวิจัยสามารถแยกอธิบายได้ดังนี้ (ตารางที่ 4.12)

(1) **การคัดเลือกเกษตรกรเข้าร่วมโครงการ** เกษตรกรส่วนมากคือร้อยละ 64.9 ถูกคัดเลือกเข้าร่วมโครงการโดยผู้นำหรือประธานกลุ่มในหมู่บ้าน รองลงมาคือร้อยละ 21.6 คัดเลือกเกษตรกรเข้าร่วมโครงการโดยเจ้าหน้าที่และผู้นำกลุ่มร่วมกันคัดเลือก และร้อยละ 12.1 ที่เจ้าหน้าที่เป็นผู้คัดเลือกเกษตรกรเข้าร่วมโครงการเอง จากผลการวิจัยอาจจะกล่าวได้ว่าการที่ผู้นำกลุ่มในหมู่บ้านคัดเลือกสมาชิกเข้าร่วมโครงการ เนื่องจากเป็นผู้ใกล้ชิดกับสมาชิกในหมู่บ้านจะได้ทราบว่าเกษตรกรที่จะเข้าร่วมโครงการต้องมีคุณสมบัติตามที่กำหนด คือ มีความขยัน มีประสบการณ์ และมีความซื่อสัตย์

(2) **การประชุมชี้แจงก่อนการจัดทำแปลง** เกษตรกรมากกว่าครึ่งคือร้อยละ 56.1 ได้รับการประชุมชี้แจงก่อนการจัดทำแปลง จำนวน 1 ครั้ง รองลงมาคือร้อยละ 33.8 ได้รับการประชุมชี้แจงก่อนการจัดทำแปลง จำนวน 2 ครั้ง ที่เหลือร้อยละ 8.7 และ 1.4 เกษตรกรได้รับการประชุมชี้แจง จำนวน 3-4 ครั้ง และไม่เคยได้รับตามลำดับ ทั้งนี้อาจจะเนื่องมาจากเกษตรกรได้รับการประชุมชี้แจงจากศูนย์ฯ จำนวน 1-2 ครั้ง ซึ่งเป็นการปฏิบัติตามปกติของศูนย์ฯ โดยก่อนการจ่ายเมล็ดพันธุ์ต้องมีการประชุมชี้แจงและทำข้อตกลงการจัดทำแปลงขยายพันธุ์ระหว่างศูนย์ขยายพันธุ์พืชกับเกษตรกร

(3) **การฝึกอบรมก่อนการจัดทำแปลง** เกษตรกรส่วนใหญ่คือร้อยละ 87.2 ได้รับการฝึกอบรมก่อนจัดทำแปลงฯ และมีเกษตรกรร้อยละ 12.2 ไม่ได้รับการฝึกอบรมก่อนการจัดทำแปลง อาจจะเนื่องมาจากช่วงที่มีการอบรมเกษตรกรอาจจะให้สมาชิกในครัวเรือนเข้าประชุมแทนตน

(4) **การดำเนินการจัดฝึกอบรม** มีเกษตรกรจำนวน 129 รายที่ได้รับการอบรมก่อนการจัดทำแปลงฯ พบว่า เกษตรกรส่วนมากในจำนวนเกษตรกรที่ได้รับการอบรม คือ ร้อยละ 60.5 ได้รับการอบรมที่ศาลาวัด รองลงมาร้อยละ 31.0 ได้รับการอบรมที่บ้านประธานกลุ่ม ที่เหลือร้อยละ 8.5 ได้รับการอบรมที่ศาลากลางบ้าน ทั้งนี้อาจจะขึ้นอยู่กับความสะดวกในการรวมกลุ่มของเกษตรกร จึงทำให้ในแต่ละหมู่บ้านมีสถานที่ในการอบรมแตกต่างกันไป

(5) **การเข้าร่วมรับฟังการประชุมชี้แจง** เกษตรกรร้อยละ 53.4 เข้าร่วมรับฟังการประชุมชี้แจงทุกครั้ง รองลงมาคือร้อยละ 41.9 เข้าร่วมรับฟังการประชุมชี้แจงเป็นบางครั้ง ส่วนเกษตรกรที่เหลือร้อยละ 4.7 ไม่เคยเข้าร่วมรับฟังการประชุมชี้แจงเลย อาจจะเนื่องมาจากกลุ่มดังกล่าวไม่ให้ความสำคัญในการประชุมชี้แจงของเจ้าหน้าที่ และมีกิจวัตรที่จำเป็นต้องไปปฏิบัติ ในช่วงที่มีการประชุมชี้แจง

(6) **วิธีการจัดตั้งกลุ่มแปลงขยายพันธุ์** เกษตรกรมากกว่าครึ่งคือร้อยละ 59.5 มีการตั้งกลุ่มย่อย แบ่งตามครัวเรือนใกล้เคียงกัน ร้อยละ 22.9 มีการตั้งกลุ่มย่อยโดยไม่มีหลักเกณฑ์ในการแบ่ง ส่วนที่เหลือร้อยละ 17.6 มีการตั้งกลุ่มย่อย โดยใช้พื้นที่ใกล้เคียงกันเป็นเกณฑ์ในการแบ่ง สำหรับเกษตรกรที่ตอบว่าไม่มีหลักเกณฑ์ในการแบ่งอาจจะเป็นเพราะในหมู่บ้านนั้น ๆ มีกลุ่มสมาชิกเพียงกลุ่มเดียว ส่วนใหญ่เกณฑ์ในการแบ่งจะใช้ครัวเรือนใกล้เคียงกันเป็นหลัก

(7) **การคัดเลือกประธานกลุ่มและหัวหน้ากลุ่มย่อย** เกษตรกรส่วนมากคือร้อยละ 67.6 มีการคัดเลือกประธานกลุ่มโดยสมาชิกเป็นผู้คัดเลือก รองลงมาคือร้อยละ 20.2 เจ้าหน้าที่เป็นผู้คัดเลือกเอง และมีเกษตรกรร้อยละ 12.2 ไม่มีการคัดเลือกประธานกลุ่ม แต่ผู้เป็นประธานกลุ่มได้เป็นโดยตำแหน่งที่สำคัญในหมู่บ้าน เช่น ผู้ใหญ่บ้าน หรือกำนัน เป็นต้น เมื่อพิจารณาโดยรวมแล้ว สมาชิกกลุ่มจะเป็นผู้คัดเลือกเพื่อให้ได้ผู้นำที่เป็นตัวแทนของกลุ่มจริง ๆ มีเพียงส่วนน้อยเท่านั้นที่มีเจ้าหน้าที่เป็นผู้เลือก ทั้งนี้อาจจะเนื่องมาจากสะดวก ติดต่อย่าย และสามารถถ่ายทอดความรู้แก่ผู้อื่นได้เป็นอย่างดี

(8) **การรับเมล็ดพันธุ์หลักเพื่อจัดทำแปลง** เกษตรกรเกือบทั้งหมด ร้อยละ 91.9 รับเมล็ดพันธุ์จัดทำแปลงโดยศูนย์ฯ ดำเนินการจัดส่งให้ ส่วนที่เหลือร้อยละ 8.1 เกษตรกรเข้ามารับเองที่ศูนย์ขยายพันธุ์พืช อาจจะเป็นเนื่องมาจากเกษตรกรมีความพร้อมในการเตรียมดินต้องการปลูกต้นฤดู จึงรวมกลุ่มกันเข้ามารับเองที่ศูนย์ฯ

(9) **การจ่ายเงินค่าเมล็ดพันธุ์จัดทำแปลง** เกษตรกรเกือบทั้งหมดคือร้อยละ 91.9 จ่ายค่าเมล็ดพันธุ์โดยประธานกลุ่มรวบรวมแล้วจ่ายเงินที่ศูนย์ฯ และรับเมล็ดพันธุ์ ส่วนที่เหลือเพียงร้อยละ 8.1 จ่ายค่าเมล็ดพันธุ์หลักกับเจ้าหน้าที่และรับเมล็ดพันธุ์ จากผลการศึกษา พบว่า ยังมีเกษตรกรส่วนน้อยที่จ่ายค่าเมล็ดพันธุ์หลักให้แก่เจ้าหน้าที่ เนื่องจากพื้นที่อยู่ห่างไกลจากศูนย์ฯ มาก จึงไม่สะดวกที่จะนำเงินมาชำระค่าเมล็ดพันธุ์ด้วยตนเอง

(10) **การติดตามให้คำแนะนำตามปกติ** เกษตรกรร้อยละ 48.0 ได้รับการติดตามให้คำแนะนำเพียง 2 ครั้งต่อหนึ่งฤดูการผลิต รองลงมาคือร้อยละ 28.4 ได้รับการติดตามให้คำแนะนำเพียง 1 ครั้ง และที่เหลือร้อยละ 14.2 และ 9.4 ได้รับการติดตามให้คำแนะนำจำนวน 3 ครั้ง และ 4-5 ครั้งต่อฤดูการผลิตตามลำดับ ทั้งนี้อาจจะเนื่องมาจากเจ้าหน้าที่ควบคุมแปลงขยายพันธุ์ มีพื้นที่รับผิดชอบในการตรวจแปลงมาก จึงทำให้มีเวลาในการเข้าไปติดตามให้คำแนะนำน้อยครั้ง และขาดความต่อเนื่อง

(11) **ช่วงที่มีการติดตามให้คำแนะนำบ่อยครั้ง** เกษตรกรร้อยละ 30.4 ได้รับการติดตามให้คำแนะนำ ช่วงหลังปลูกถึงออกดอกแทงเข็ม รองลงมาร้อยละ 25.7 ได้รับการติดตามให้คำแนะนำช่วงก่อนปลูกและเกษตรกรร้อยละ 15.5 ได้รับการติดตามให้คำแนะนำช่วงก่อนปลูกและหลังปลูก ส่วนที่เหลือร้อยละ 13.0 10.1 และ 4.7 ได้รับการติดตามให้คำแนะนำบ่อยคือ มาติดตามทุกระยะ ช่วงหลังเก็บเกี่ยว และช่วงเก็บเกี่ยว ตามลำดับ

(12) **วิธีการถ่ายทอดความรู้ของเจ้าหน้าที่** เกษตรกรร้อยละ 62.8 ได้รับการถ่ายทอดความรู้จากเจ้าหน้าที่โดยวิธีการจัดฝึกอบรมเป็นกลุ่มใหญ่ รองลงมาร้อยละ 18.9 ได้รับการถ่ายทอดความรู้ โดยวิธีผ่านผู้นำกลุ่ม ที่เหลือร้อยละ 12.8 3.4 และ 2.0 ได้รับการถ่ายทอดความรู้โดยวิธีการจัดฝึกอบรมเป็นกลุ่มย่อย จัดฝึกอบรมที่ศูนย์ฯ และพบเกษตรกรเป็นรายบุคคล ตามลำดับ ผลการศึกษากล่าวได้ว่า วิธีที่เจ้าหน้าที่แปลงขยายพันธุ์ใช้เป็นวิธีการถ่ายทอดแบบกลุ่มเป็นส่วนใหญ่ ส่วนวิธีการถ่ายทอดแบบพบปะเป็นรายบุคคลนั้นมีเพียงส่วนน้อย อาจจะเป็นเนื่องจากเจ้าหน้าที่มีเขตพื้นที่และจำนวนเกษตรกรอยู่ในความรับผิดชอบมากจึงไม่มีเวลาที่จะพบเป็นรายบุคคล ดังนั้นจึงมีการใช้วิธีการถ่ายทอดแบบกลุ่มใหญ่เป็นหลัก

(13) **การรับรู้ในเรื่องที่เจ้าหน้าที่ให้คำแนะนำ** เกษตรกรมากกว่าครึ่งคือร้อยละ 54.1 รู้บ้างไม่รู้บ้างในเรื่องที่เจ้าหน้าที่ถ่ายทอด รองลงมาร้อยละ 44.5 เกษตรกรมีความเข้าใจในเรื่องที่ถ่ายทอดเป็นอย่างดี ที่เหลือร้อยละ 1.4 ที่ไม่เข้าใจในเรื่องที่ถ่ายทอดหรือแนะนำ จากผลการศึกษาพบว่า มีจำนวนเกษตรกรครึ่งต่อครึ่งที่เข้าใจดีกับเข้าใจบ้างไม่เข้าใจบ้างอาจจะเป็นไปได้ว่า ลักษณะความรู้ที่เจ้าหน้าที่นำไปถ่ายทอดนั้นค่อนข้างที่จะเป็นวิชาการมากเกินไป เกษตรกรจึงอาจจะฟังไม่รู้เรื่องทำความเข้าใจยาก เจ้าหน้าที่ควรปรับปรุงในเรื่องดังกล่าวให้มากเพื่อความเข้าใจที่ง่ายขึ้น

(14) **การตรวจแปลงขยายพันธุ์อย่างเป็นทางการ** เกษตรกรส่วนมากคือร้อยละ 73.6 ไม่ได้รับการตรวจแปลงขยายพันธุ์อย่างเป็นทางการ เกษตรกรร้อยละ 17.6 ได้รับการตรวจแปลงช่วงออกดอกและแทงเข็ม ที่เหลือร้อยละ 8.8 ได้รับการตรวจแปลงขยายพันธุ์อย่างเป็นทางการช่วงเริ่มสุกแก่พร้อมจะเก็บเกี่ยว

(15) **การสนับสนุนปัจจัยการผลิต** เกษตรกรครึ่งหนึ่งคือร้อยละ 50.7 ได้รับปัจจัยการผลิตคือ สารเคมีและเชื้อไรโซเบียม รองลงมาร้อยละ 39.2 ได้รับปัจจัยการผลิตคือ เชื้อไรโซเบียม ที่เหลือร้อยละ 10.1 ได้รับการสนับสนุนปัจจัยการผลิตคือ สารเคมี จากผลการศึกษาพบว่า เกษตรกรได้รับการสนับสนุนปัจจัยการผลิต 2 ชนิด คือ สารเคมี และเชื้อไรโซเบียม ในบางพื้นที่อาจจะได้รับการสนับสนุนเพียงอย่างเดียวอย่างหนึ่งอาจจะเนื่องมาจากปัจจัยการผลิตมีไม่เพียงพอ

(16) **การตรวจสอบคุณภาพก่อนการจัดซื้อ** เกษตรกรส่วนมากคือร้อยละ 77.7 ให้เจ้าหน้าที่ไปเก็บตัวอย่างเพื่อตรวจสอบคุณภาพเอง ที่เหลือร้อยละ 13.5 และ 8.1 ให้หัวหน้ากลุ่มไปเก็บตัวอย่าง และเก็บตัวอย่างมาให้เจ้าหน้าที่ตรวจสอบด้วยตนเอง

(17) **การจำหน่ายผลผลิตให้ศูนย์ฯ** เกษตรกรมากกว่าครึ่งคือร้อยละ 55.4 จะจำหน่ายผลผลิตออกเป็นช่วง ๆ รายที่เสร็จก่อนซื้อให้ก่อน ที่เหลือร้อยละ 29.1 14.8 และ 0.7 รอให้เสร็จทั้งหมดบ้านจึงทำการจัดซื้อคืน รอให้เสร็จแต่ละกลุ่มย่อยจึงจัดซื้อคืน และไม่ได้จำหน่ายเมล็ดพันธุ์ตามลำดับ เนื่องจากคุณภาพไม่ผ่านมาตรฐานเมล็ดพันธุ์

(18) **ราคาจัดซื้อสินค้าเมล็ดพันธุ์** เกษตรกรมากกว่าครึ่งคือร้อยละ 55.4 จำหน่ายได้ในราคาที่สูงกว่าราคาท้องตลาด รองลงมาคือร้อยละ 31.8 จำหน่ายในราคาที่ไม่แตกต่างจากราคาตลาด และที่เหลือร้อยละ 12.2 และ 0.7 จำหน่ายในราคาที่ต่ำกว่าราคาในตลาดท้องถิ่น และคุณภาพไม่ผ่านมาตรฐานพันธุ์ ตามลำดับ อาจจะเนื่องมาจากในบางพื้นที่มีพ่อค้าท้องถิ่นเข้าไปซื้อเมล็ดพันธุ์จากเกษตรกรทั้งในแปลงและนอกแปลงทำให้มีราคาจำหน่ายสูงขึ้นเกือบเท่ากับราคาที่ศูนย์จัดซื้อในปัจจุบัน จึงทำให้มีราคาไม่แตกต่างกัน

(19) **การจ่ายเงินค่าเมล็ดพันธุ์ซื้อคืน** เกษตรกรร้อยละ 68.2 ได้รับเงินค่าเมล็ดพันธุ์ซื้อคืนจากหัวหน้ากลุ่มย่อย และที่เหลือร้อยละ 31.1 และ 0.7 ได้รับเงินค่าเมล็ดพันธุ์ซื้อคืนจากประธานกลุ่มแปลงขยายพันธุ์ และคุณภาพไม่ผ่านมาตรฐานเมล็ดพันธุ์ตามลำดับ โดยที่บางหมู่บ้านมีกลุ่มการผลิตเพียง 1 กลุ่ม จึงทำให้มีประธานกลุ่มเป็นผู้นำเงินค่าเมล็ดพันธุ์ มาจ่ายให้แก่สมาชิก

ตารางที่ 4.12 สภาพการได้รับการส่งเสริมการผลิตเมล็ดพันธุ์จากศูนย์ขยายพันธุ์พืช

การส่งเสริมการผลิตเมล็ดพันธุ์	จำนวน	ร้อยละ
(N=148)		
1. การคัดเลือกเกษตรกรเข้าร่วมโครงการฯ		
เจ้าหน้าที่คัดเลือกเอง	18	12.1
ผู้นำกลุ่มในหมู่บ้านคัดเลือก	96	64.9
เจ้าหน้าที่และผู้นำกลุ่มคัดเลือก	32	21.6
อื่น ๆ (สมัครเอง)	2	1.4
2. การประชุมชี้แจงก่อนการจัดทำแปลง		
ไม่ประชุม	2	1.4
1 ครั้ง	83	56.1
2 ครั้ง	50	33.8
3-4 ครั้ง	13	8.7
3. การจัดฝึกอบรมก่อนการจัดทำแปลงฯ		
ไม่ได้ฝึกอบรม	19	12.8
ได้รับ	129	87.2

ตารางที่ 4.12 สภาพการได้รับการส่งเสริมการผลิตเมล็ดพันธุ์จากศูนย์ขยายพันธุ์พืช(ต่อ)

การส่งเสริมการผลิตเมล็ดพันธุ์	จำนวน	ร้อยละ
(N=148)		
4. การดำเนินการจัดฝึกอบรม (N=129)		
จัดทั้งกลุ่มที่บ้านประธานกลุ่ม	40	31.0
จัดอบรมทั้งกลุ่มที่ศาลาวัด	78	60.5
จัดอบรมทั้งกลุ่มที่ศาลากลางบ้าน	11	8.5
5. การเข้าร่วมรับฟังการประชุมชี้แจง		
ไม่เคยเข้าร่วม	7	4.7
เข้าร่วมเป็นบางครั้ง	62	41.9
เข้าร่วมทุกครั้ง	79	53.4
6. วิธีการจัดตั้งกลุ่มแปลงขยายพันธุ์		
แบ่งตามครัวเรือนใกล้เคียงกัน	88	59.5
แบ่งตามพื้นที่ปลูกใกล้เคียงกัน	26	17.6
ไม่มีหลักเกณฑ์ในการแบ่ง	34	22.9
7. การคัดเลือกประธานกลุ่ม/หัวหน้ากลุ่มย่อย		
เจ้าหน้าที่เป็นผู้เลือกเอง	30	20.2
สมาชิกเป็นผู้คัดเลือก	100	67.6
เป็นโดยตำแหน่งที่สำคัญในหมู่บ้าน	18	12.2
8. การรับเมล็ดพันธุ์หลักเพื่อจัดทำแปลงฯ		
เกษตรกรเข้ามารับเอง	12	8.1
ศูนย์ฯ จัดส่งเกษตรกรที่หมู่บ้าน	136	91.9
9. การจ่ายเงินค่าเมล็ดพันธุ์เพื่อจัดทำแปลงฯ		
ประธานกลุ่มรวบรวม	136	91.9
เจ้าหน้าที่รวบรวม	12	8.1
10. การติดตามให้คำแนะนำตามปกติ		
1 ครั้ง	42	28.4
2 ครั้ง	71	48.0
3 ครั้ง	21	14.2
4 ครั้งขึ้นไป	14	9.4

ตารางที่ 4.12 สภาพการได้รับการส่งเสริมการผลิตเมล็ดพันธุ์จากศูนย์ขยายพันธุ์พืช(ต่อ)

การส่งเสริมการผลิตเมล็ดพันธุ์	จำนวน	ร้อยละ
	(N=148)	
11. ช่วงที่มีการติดตามให้คำแนะนำบ่อยครั้ง		
ก่อนการปลูก	38	25.7
หลังการปลูกถึงออกดอกแทงเข็ม	45	30.4
เก็บเกี่ยว	7	4.7
หลังการเก็บเกี่ยว	15	10.2
มาทุกระยะ	20	13.5
ก่อนปลูกและหลังปลูกถึงแทงเข็ม	23	15.5
12. วิธีการถ่ายทอดของเจ้าหน้าที่		
พบเกษตรกรเป็นรายบุคคล	3	2.1
จัดฝึกอบรมเป็นกลุ่มย่อย	19	12.8
จัดฝึกอบรมเป็นกลุ่มใหญ่ทั้งหมด	93	62.8
ผ่านผู้นำกลุ่มหรือหัวหน้ากลุ่มย่อย	28	18.9
จัดฝึกอบรมที่ศูนย์ฯ	5	3.4
13. การรับรู้ในเรื่องที่เจ้าหน้าที่ให้คำแนะนำ		
เข้าใจดี	66	44.5
รู้บ้างไม่รู้บ้าง	80	54.1
ไม่เข้าใจ	2	1.4
14. การตรวจแปลงขยายพันธุ์อย่างเป็นทางการ		
ไม่ได้รับ	109	73.6
ช่วงออกดอกแทงเข็ม	26	17.6
เริ่มสุกแก่ก่อนการเก็บเกี่ยว	13	8.8
15. การสนับสนุนปัจจัยการผลิต		
สารเคมี	15	10.1
เชื้อไรโซเบียม	58	39.2
สารเคมีและเชื้อไรโซเบียม	75	50.7
16. การตรวจสอบคุณภาพก่อนการจัดซื้อ		
เกษตรกรไปสุ่มเอง	12	8.1
หัวหน้ากลุ่มไปสุ่มเอง	20	13.5
เจ้าหน้าที่ไปสุ่มตรวจเอง	115	77.7
คุณภาพไม่ผ่านมาตรฐาน	1	0.7

ตารางที่ 4.12 สภาพการได้รับการส่งเสริมการผลิตเมล็ดพันธุ์จากศูนย์ขยายพันธุ์พืช(ต่อ)

การส่งเสริมการผลิตเมล็ดพันธุ์	จำนวน	ร้อยละ
	(N=148)	
17. การจำหน่ายผลผลิตให้ศูนย์ฯ		
แบ่งการจัดซื้อเป็นช่วง ๆ	82	55.4
เสร็จทั้งหมดบ้านจึงจัดซื้อ	43	29.1
เสร็จแต่ละกลุ่มแล้วจึงจัดซื้อ	22	14.8
คุณภาพไม่ผ่านมาตรฐาน	1	0.7
18. ราคาจัดซื้อคืนเมล็ดพันธุ์		
ต่ำกว่าราคาตลาดท้องถิ่น	18	12.1
ไม่แตกต่างจากราคาตลาดท้องถิ่น	47	31.8
สูงกว่าราคาตลาดท้องถิ่น	82	55.4
คุณภาพไม่ผ่านมาตรฐาน	1	0.7
19. การจ่ายเงินค่าเมล็ดพันธุ์ซื้อคืน		
รับจากหัวหน้ากลุ่มย่อย	101	68.2
รับจากประธานกลุ่ม	46	31.1
คุณภาพไม่ผ่านมาตรฐาน	1	0.7

4.5 ระดับความต้องการของเกษตรกรต่อการส่งเสริมการผลิตเมล็ดพันธุ์

การกำหนดความต้องการของเกษตรกรทั้ง 4 ด้าน ประกอบด้วย 1) ความรู้เกี่ยวกับการผลิตเมล็ดพันธุ์ 2) วิธีการถ่ายทอดความรู้ 3) การบริการและสนับสนุนการผลิต และ 4) การฝึกอบรมวิทยาการผลิตเมล็ดพันธุ์ โดยแบ่งออกเป็น 3 ระดับคือ มีความต้องการมาก เท่ากับ 2 ต้องการน้อยมีค่าเท่ากับ 1 และไม่ต้องการมีค่าเท่ากับ 0 ผลการวิจัยสามารถแยกอธิบายได้ดังนี้

4.5.1 ระดับความต้องการความรู้เกี่ยวกับการผลิตเมล็ดพันธุ์

ผลการวิจัยส่วนนี้ สามารถแยกอธิบายในแต่ละประเด็นถึงระดับความต้องการ ในเรื่องต่าง ๆ ดังนี้ (ตารางที่ 4.13)

ระดับความต้องการความรู้เกี่ยวกับการผลิตเมล็ดพันธุ์ของเกษตรกรสำหรับเรื่องที่มีความต้องการมากได้แก่ การป้องกันกำจัดโรคแมลง (1.56) การใช้สารเคมีปราบศัตรูพืช

(1.55) การเตรียมเมล็ดพันธุ์ (1.54) การดูแลรักษาหลังการปลูก (1.50) การคัดเมล็ดก่อนปลูก (1.45) การดูแลรักษาก่อนเก็บเกี่ยว (1.41) การใช้สารเคมีปราบวัชพืช (1.41) และการตรวจแปลงขยายพันธุ์ (1.34) ทั้งนี้ อาจจะเนื่องมาจากเกษตรกรยังขาดความรู้ในการใช้สารเคมีเพื่อป้องกันกำจัดศัตรูพืช ส่วนเรื่องที่เกษตรกรมีความต้องการน้อย มีจำนวน 6 เรื่องได้แก่ การเตรียมดิน (1.22) วิธีการปลูก (1.15) การเก็บรักษาเมล็ดพันธุ์ (1.09) การใส่ปุ๋ย (1.05) การจัดการหลังการเก็บเกี่ยว (0.94) และการเก็บเกี่ยว (0.81)

ตารางที่ 4.13 ความต้องการความรู้เกี่ยวกับการผลิตเมล็ดพันธุ์ของเกษตรกร

ความรู้เกี่ยวกับการผลิต เมล็ดพันธุ์ เรื่อง	(N=148)		ระดับ
	Mean	SD	ความต้องการ
1. การคัดเมล็ดก่อนปลูก	1.50	0.68	มาก
2. การเตรียมเมล็ดพันธุ์	1.54	0.68	มาก
3. การเตรียมดิน	1.22	0.82	น้อย
4. วิธีการปลูก	1.15	0.84	น้อย
5. การดูแลรักษาช่วงหลังการปลูก	1.50	0.66	มาก
6. การดูแลรักษาช่วงก่อนเก็บเกี่ยว	1.41	0.66	มาก
7. การตรวจแปลงขยายพันธุ์	1.34	0.82	มาก
8. การใส่ปุ๋ย	1.05	0.80	น้อย
9. การป้องกันกำจัดโรคแมลง	1.56	0.65	มาก
10. การใช้สารเคมีปราบศัตรูพืช	1.55	0.66	มาก
11. การใช้สารเคมีปราบวัชพืช	1.55	0.66	มาก
12. การเก็บเกี่ยว	0.81	0.78	น้อย
13. การจัดการหลังการเก็บเกี่ยว	0.94	0.81	น้อย
14. การเก็บรักษาเมล็ดพันธุ์	1.09	0.81	น้อย

หมายเหตุ ค่าเฉลี่ยระหว่าง 0.00 - 0.66 เกษตรกรไม่มีความต้องการ

ค่าเฉลี่ยระหว่าง 0.67 - 1.33 เกษตรกรมีความต้องการน้อย

ค่าเฉลี่ยระหว่าง 1.34 - 2.00 เกษตรกรมีความต้องการมาก

เมื่อพิจารณาโดยภาพรวมแล้ว เกษตรกรมีความต้องการความรู้ในระดับมากในช่วงการดูแลรักษาแปลงขยายพันธุ์ ซึ่งส่วนใหญ่จะเป็นเรื่องการป้องกันกำจัดโรคแมลง รวมไปถึงการใช้สารเคมี กล่าวคือเมื่อเกิดโรคแมลงระบาดมากเกษตรกรไม่สามารถที่จะตัดสินใจเลือกใช้สารเคมีอย่างถูกต้องได้โดยความต้องการความรู้ในเรื่องดังกล่าวนี้ มีความสอดคล้องกันกับปัญหาในการผลิตเมล็ดพันธุ์ของเกษตรกร ซึ่งเกษตรกรพบปัญหาในระดับมากอยู่ในช่วง

ดูแลรักษาเช่นกัน โดยเฉพาะเรื่องโรคและแมลงเป็นปัญหาที่เกษตรกรพบในระดับมาก ผลการวิจัยสอดคล้องกับการศึกษาของชัยฤทธิ์ บัวแสง และคณะ (2534) พบว่า เกษตรกรยังขาดความรู้ความเข้าใจในเรื่องการใช้สารเคมีป้องกันกำจัดศัตรูพืช และการศึกษาของศูนย์ขยายพันธุ์พืชที่ 5 ลพบุรี (2532) พบว่า เกษตรกรขาดความรู้เรื่องโรคแมลงและการป้องกันกำจัด และสอดคล้องกับการศึกษาของชัยลัช โรจนานนท์ (2530) พบว่า เกษตรกรต้องการทราบวิธีการใช้สารเคมี

4.5.2 ระดับความต้องการวิธีการถ่ายทอดความรู้จากเจ้าหน้าที่คุมแปลงขยายพันธุ์

ผลการวิจัยส่วนนี้สามารถแยกอธิบายในแต่ละประเด็น ถึงระดับความต้องการในเรื่องต่าง ๆ ดังนี้ (ตารางที่ 4.14)

ระดับความต้องการวิธีการถ่ายทอดความรู้จากเจ้าหน้าที่ของเกษตรกร สำหรับเรื่องที่มีความต้องการมาก จำนวน 5 เรื่อง ได้แก่ หอกระจายข่าว (1.50) เอกสารคำแนะนำ (1.43) การฝึกอบรมเป็นกลุ่ม (1.39) การประชุมกลุ่มย่อย (1.39) และการถ่ายทอดผ่านผู้นำกลุ่ม (1.34) อาจจะเนื่องมาจากหอกระจายข่าวเป็นสื่อที่อยู่ใกล้ตัวเกษตรกรได้รับฟังข่าวสารทุกวัน และต้องการวิธีการถ่ายทอดแบบเป็นกลุ่มทั้งนี้เพื่อจะได้แลกเปลี่ยนความคิดเห็นซึ่งกันและกัน สำหรับเรื่องที่เกษตรกรมีความต้องการน้อยจำนวน 7 เรื่อง ได้แก่ การจัดทัศนศึกษา (1.25) แบบเยี่ยมเป็นรายบุคคล (1.22) การจัดทำแปลงสาธิต (1.17) จัดวันรณรงค์ (0.92) จัดวันรณรงค์ (0.88) และการจัดนิทรรศการ (0.76) สำหรับระดับความต้องการในระดับรองลงมา ก็ยังเป็นวิธีการส่งเสริมแบบกลุ่มและแบบรายบุคคล ส่วนวิธีการส่งเสริมที่ไม่ต้องการคือการเผยแพร่ทางวิทยุ (0.58) ดังนั้นในภาพรวมแล้วผลการวิจัยเรื่องนี้ใกล้เคียงกับผลการศึกษาของชัยลัช โรจนานนท์ (2530) ที่พบว่าเกษตรกรส่วนใหญ่ต้องการให้หน่วยงานต่าง ๆ ที่เข้ามาส่งเสริมคือ การส่งเสริมแบบกลุ่มและผลการศึกษาของวิทยา ดำรงเกียรติศักดิ์ (2521) ที่พบว่าเกษตรกรต้องการเอกสารคำแนะนำทางการเกษตร การจัดทำแปลงสาธิตในหมู่บ้าน และการฝึกอบรมจากเจ้าหน้าที่ส่งเสริมการเกษตร และผลการศึกษาที่มีความแตกต่างกับการศึกษาของประภา ปราบพินาศ (2531) ที่พบว่าเกษตรกรส่วนใหญ่รับฟังข่าวสารการเกษตรจากวิทยุและโทรทัศน์และปรึกษาปัญหาการเกษตรกับเพื่อนบ้าน ต้องการความรู้เรื่องโรคพืชและการป้องกันกำจัด และแตกต่างจากผลการศึกษาของวิรัตน์ สมदन (2525) ที่พบว่า เกษตรกรมีความต้องการให้เจ้าหน้าที่ส่งเสริมการเกษตร เป็นผู้ให้ความรู้และบริการ และติดต่อกับเกษตรกรด้วยวิธีเยี่ยมเป็นรายบุคคล จากผลการวิจัยในเรื่องนี้สามารถที่จะสนองตอบต่อความต้องการของเกษตรกรได้ โดยเจ้าหน้าที่ควบคุมแปลงขยาย

พันธู์ ใช้วิธีการถ่ายทอดความรู้โดยจัดฝึกอบรมเป็นกลุ่มย่อย พร้อมทั้งแจกเอกสารประกอบการฝึกอบรม และจัดทำเทปเผยแพร่ความรู้สำหรับใช้กับหอกระจายข่าว ซึ่งจะเป็นการกระจายข่าวสารได้รวดเร็ว เนื่องจากข้อจำกัดการควบคุมพื้นที่ของเจ้าหน้าที่ จึงควรใช้วิธีการส่งเสริมแบบกลุ่มดีที่สุด นอกจากนี้ยังสามารถใช้ผู้นำกลุ่มแปลงขยายพันธู์เป็นตัวกลางถ่ายทอดความรู้ได้อีกด้วย

ตารางที่ 4.14 ความต้องการวิธีการถ่ายทอดความรู้จากเจ้าหน้าที่คุมแปลงขยายพันธู์
ของเกษตรกร

วิธีการถ่ายทอด ความรู้	(N=148)		ระดับ ความต้องการ
	Mean	SD	
1. แบบเยี่ยมเป็นรายบุคคล	1.22	0.87	น้อย
2. แบบประชุมกลุ่มย่อย	1.39	0.80	มาก
3. ผ่านผู้นำกลุ่ม	1.34	0.82	มาก
4. การฝึกอบรมเป็นกลุ่มย่อย	1.34	0.82	มาก
5. การแจกเอกสารคำแนะนำ	1.39	0.77	มาก
6. การจัดนิทรรศการ	0.76	0.84	น้อย
7. การจัดทำแปลงสาธิต	1.17	0.85	น้อย
8. จัดหน่วยเผยแพร่เคลื่อนที่	1.16	0.85	น้อย
9. การจัดทัศนศึกษา	1.25	0.85	น้อย
10. รายการเผยแพร่ทางวิทยุ	0.58	0.75	ไม่ต้องการ
11. รายการเผยแพร่ทางโทรทัศน์	0.92	0.89	น้อย
12. หอกระจายข่าว	1.50	0.72	มาก
13. จัดวันรณรงค์	0.88	0.85	น้อย

หมายเหตุ ค่าเฉลี่ยระหว่าง 0.00 - 0.66 เกษตรกรไม่มีความต้องการ
ค่าเฉลี่ยระหว่าง 0.67 - 1.33 เกษตรกรมีความต้องการน้อย
ค่าเฉลี่ยระหว่าง 1.34 - 2.00 เกษตรกรมีความต้องการมาก

4.5.3 ระดับความต้องการเกี่ยวกับการบริการและสนับสนุนการผลิต

ผลการวิจัยในส่วนนี้ สามารถแยกอธิบายในแต่ละประเด็นถึงระดับความต้องการในเรื่องต่าง ๆ ดังต่อไปนี้ (ตารางที่ 4.15)

ระดับความต้องการเกี่ยวกับการบริการและสนับสนุนการผลิตของเกษตรกรสำหรับระดับความต้องการมาก จำนวน 5 เรื่อง ได้แก่ การจัดส่งเมล็ดพันธุ์จัดทำแปลง (1.56)สาร

เคมีกำจัดโรคแมลง (1.50) การทดสอบคุณภาพเมล็ดพันธุ์ก่อนปลูก (1.48) เครื่องซัง (1.48) และเชื้อไรโซเบียม (1.41) เนื่องจากเกษตรกรยังมีความจำเป็นที่จะต้องใช้สารเคมีเพื่อป้องกันกำจัดโรคแมลง และขาดแคลนพาหนะเพื่อขนส่งเมล็ดพันธุ์ ส่วนเรื่องที่เกษตรกรมีความต้องการน้อยจำนวน 7 เรื่องได้แก่ ลินเชื้อปุ๋ยเคมี (1.25) การจัดหาตลาดรองรับผลผลิต (1.23) ลินเชื้อเพื่อการผลิต (1.21) สารเคมีกำจัดวัชพืช (1.18) การประสานงานกับแหล่งลินเชื้อ (1.15) ลินเชื้อค่าเมล็ดพันธุ์ (1.10) และการจัดทำแปลงสำรองพันธุ์ (1.00) จากผลการศึกษากล่าวได้ว่าเกษตรกรมีความต้องการเรื่องลินเชื้อน้อย ทั้งนี้ อาจเนื่องมาจากเกษตรกรส่วนใหญ่เป็นลูกค้า ธ.ก.ส. และได้กู้เงิน ธ.ก.ส. มาแล้วนั่นเอง และวงเงินกู้ที่จะได้จากการปลูกถั่วลิสงมีน้อยจึงไม่ค่อยสนใจให้กู้ ส่วนในเรื่องที่มีความต้องการมากได้แก่ สารเคมี การขนส่งเมล็ดพันธุ์ อาจจะเนื่องมาจากเรื่องที่เกษตรกรพบกับปัญหาเรื่องโรคแมลงระบาดมาก จึงทำให้เกษตรกรมีความต้องการให้ทางศูนย์ขยายพันธุ์พืชสนับสนุนในเรื่องสารเคมีมากกว่าเรื่องอื่น ผลการศึกษาใกล้เคียงกับการศึกษาของ ชัยลัชโรจนานนท์ (2530) พบว่า เกษตรกรมีความต้องการให้หน่วยงานราชการช่วยเหลือ ได้แก่ ปุ๋ยเคมี สารเคมีป้องกันกำจัดศัตรูพืช

ตารางที่ 4.15 ความต้องการเกี่ยวกับการบริการและสนับสนุนการผลิตของเกษตรกร

การบริการและสนับสนุนการผลิต	(N=148)		ระดับ
	Mean	SD	ความต้องการ
1. ลินเชื้อเพื่อการผลิต	1.21	0.86	น้อย
2. ลินเชื้อค่าเมล็ดพันธุ์	1.10	0.88	น้อย
3. ลินเชื้อปุ๋ยเคมี	1.25	0.88	น้อย
4. สารเคมีกำจัดโรคแมลง	1.50	0.72	มาก
5. สารเคมีกำจัดวัชพืช	1.18	0.81	น้อย
6. เชื้อไรโซ เบียม	1.41	0.75	มาก
7. การจัดส่งเมล็ดพันธุ์	1.56	0.74	มาก
8. การตรวจสอบคุณภาพเมล็ดพันธุ์	1.48	0.69	มาก
9. การประสานงานกับแหล่งลินเชื้อ	1.15	0.87	น้อย
10. การจัดทำแปลงสำรองพันธุ์	1.00	0.06	น้อย
11. การจัดหาตลาดรองรับผลผลิต	1.23	0.90	น้อย
12. เครื่องซัง	1.48	0.78	มาก

หมายเหตุ ค่าเฉลี่ยระหว่าง 0.00 - 0.66 เกษตรกรไม่มีความต้องการ

ค่าเฉลี่ยระหว่าง 0.67 - 1.33 เกษตรกรมีความต้องการน้อย

ค่าเฉลี่ยระหว่าง 1.34 - 2.00 เกษตรกรมีความต้องการมาก

4.5.4 ระดับความต้องการรับการฝึกอบรมวิทยาการเมล็ดพันธุ์

ผลการวิจัยในส่วนนี้ สามารถแยกอธิบายในแต่ละประเด็นถึงระดับความต้องการในเรื่องต่าง ๆ ดังต่อไปนี้ (ตารางที่ 4.16)

ระดับความต้องการของเกษตรกรในเรื่องการฝึกอบรมวิทยาการเมล็ดพันธุ์ที่มีความต้องการมาก ได้แก่ การป้องกันการเสื่อมคุณภาพเมล็ดพันธุ์ (1.57) การปฏิบัติเพื่อลดการปนพันธุ์ (1.53) และการทดสอบความงอกเมล็ดพันธุ์ (1.46) ส่วนเรื่องที่เกษตรกรมีความต้องการน้อย ได้แก่ การลดความชื้นของเมล็ดพันธุ์ (1.25) และปัจจัยที่เกี่ยวข้องกับการเก็บรักษาเมล็ดพันธุ์ (1.20) อาจจะเนื่องมาจากถั่วลิสงเป็นพืชน้ำมัน ทำให้มีการเก็บรักษาไว้ได้ไม่นานมีการเสื่อมคุณภาพเร็ว ซึ่งในประเด็นดังกล่าวทำให้เกษตรกรมีความสนใจและต้องการให้มีการจัดฝึกอบรมในเรื่องนี้มาก รองลงมาคือเรื่องการตัดพันธุ์ปนและการทดสอบความงอก โดยเฉพาะการตัดพันธุ์ปนในถั่วลิสงทำได้ยากมากจะต้องอาศัยผู้มีความรู้และความชำนาญในการแยกลักษณะพันธุ์ปนมาถ่ายทอดความรู้แก่เกษตรกร โดยทั่วไปแล้วเกษตรกรได้รับการถ่ายทอดความรู้ในเรื่องนี้น้อยมาก อาจเป็นสาเหตุหนึ่งที่ทำให้เกษตรกรมีความต้องการให้มีการจัดฝึกอบรมในเรื่องนี้มาก ซึ่งในการปฏิบัติโดยทั่วไป จะทำการแยกพันธุ์ปนหรือ ฝักลายในขั้นตอนการปลิดฝักและทำความสะอาด และสามารถลดจำนวนพันธุ์ปนลงได้ในระดับหนึ่ง

ตารางที่ 4.16 ความต้องการรับการฝึกอบรมวิทยาการเมล็ดพันธุ์ของเกษตรกร

วิทยาการเมล็ดพันธุ์	(N=148)		ระดับ
	Mean	SD	ความต้องการ
1. การทดสอบความงอกเมล็ดพันธุ์	1.46	0.77	มาก
2. การปฏิบัติเพื่อลดการปนพันธุ์	1.53	0.64	มาก
3. การลดความชื้นของเมล็ดพันธุ์	1.25	0.76	น้อย
4. ปัจจัยที่เกี่ยวข้องกับการเก็บรักษาเมล็ดพันธุ์	1.20	0.79	น้อย
5. การป้องกันการเสื่อมคุณภาพ	1.57	0.72	มาก

หมายเหตุ ค่าเฉลี่ยระหว่าง 0.00 - 0.66 เกษตรกรไม่มีความต้องการ

ค่าเฉลี่ยระหว่าง 0.67 - 1.33 เกษตรกรมีความต้องการน้อย

ค่าเฉลี่ยระหว่าง 1.34 - 2.00 เกษตรกรมีความต้องการมาก